

Alpo Länsman & Essi Länsman

Mitä on hyvä isovanhemmuus?

Kasvatustieteen kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajakoulutus
2022

Kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutettu kandidaatin tutkielmamme käsittelee hyvään isovanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Isovanhemman rooli määritellään usein subjektiivisten tuntemusten pohjalta. Tästä syystä perhesukupolvien käsitykset hyvästä isovanhemmuudesta voivat vaihdella paljon. Selkeää yleismallia hyvälle isovanhemmuudelle ei ole. Perhesukupolvien toisistaan erilaiset odotukset isovanhemmuuden roolista voivat aiheuttaa ristiriitoja. Koemme, että hyvän isovanhemmuuden tarkempi määrittely on tarpeellista ja hyödyllistä: määritelmää voidaan käyttää esimerkiksi sukupolvien välisen rakentavan keskustelun pohjana ja sukupolvisuhteiden edistäjänä. Myös neuvolatyöntekijät voivat hyödyntää tutkittua tietoa isovanhemmuudesta keskustellessa sosiaalisista turvaverkoista perheen kanssa.

Tutkielmamme rakentuu kolmen tutkimuskysymyksen varaan: mitä on isovanhemmuus?; mikä merkitys isovanhemmalla on eri sukupolvien näkökulmasta?; mitkä ovat hyvän isovanhemmuuden osatekijät? Pyrkiessämme vastaamaan näihin kysymyksiin olemme sisällyttäneet tutkielmaamme näkökulmia muun muassa evoluutio-, sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta. Keskeisimpinä käsitteinä pidämme isovanhempien investointien ja osallistumisen käsitteitä.

Tämän tutkielman tärkein tulos on luomamme määritelmä hyvästä isovanhemmuudesta ja sen osatekijöistä: hyvä isovanhempi 1) on saatavilla ydinperheiden haastavissa elämäntilanteissa, 2) panostaa yhdessäoloon ja vuorovaikutuksen laatuun sekä 3) pitää huolta sopivasta osallistumisen intensiteetistä.

Tässä työssä korostuu länsimainen näkökulma isovanhemmuuteen ja onkin syytä huomioida, että eri kulttuureissa kasvatuksen yhteisöllisyys vaihtelee ja isovanhemmilla saattaa olla eri tehtäviä. Tulevaisuudessa yhteisöllistä kasvatusta tulisi tutkia enemmän. Isoäitiyttä on tutkittu runsaasti, mutta myös isoisien ja muiden apuvanhempien roolia lasten kasvatuksessa tulisi tutkia lisää.

Avainsanat: isovanhemmuus, isovanhemman investoinnit, sukupolvisuhteet, isovanhemman osallistuminen, sukulaisuus, kasvatus, lastenhoito

Sisältö

JOHDANTO	5
1 MITÄ ON ISOVANHEMMUUS?	8
1.1 Isovanhemmuus muutosten keskellä	8
1.2 Isovanhemman investoinnit evoluution näkökulmasta	11
1.3 Sosiaalisia teorioita isovanhempien avunannosta	14
1.4 Isovanhemmuuteen vaikuttavia taustatekijöitä	15
1.4.1 Sukupuoli ja sukulinja isovanhemmukseen vaikuttavana tekijänä	15
1.4.2 Muita isovanhempien investointeihin vaikuttavia tekijöitä	17
2 ISOVANHEMMUUDEN MERKITYKSET	19
2.1 Isovanhemmuuden yhteys lapsenlapsen hyvinvointiin	19
2.2 Lapsiperheen vanhemmat ja isovanhemman tuki	21
2.3 Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille itselleen	23
3 HYVÄN ISOVANHEMMUUDEN OSATEKIJÄT	25
3.1 Isovanhemman tuki haastavissa perhetilanteissa	26
3.2 Isovanhemmuuden intensiteetti	26
3.3 Sukupolvisuhteen läheisyys	29
3.4 Tulokset	30
4 POHDINTA	32
4.1 Näkökulmia hyvään isovanhemmukseen	32
4.2 Tutkimustulosten tulkinnasta	34
4.3 Tutkimuksen rajoitteet ja ehdotukset jatkotutkimukseen	36
4.4 Lopuksi	38
5 LÄHTEET	40

JOHDANTO

Isovanhempi on osa perhesukupolvien ketjua, johon kuuluvat myös tämän aikuiset lapset ja lapsenlapset. Isovanhemmuus kuuluu monen ihmisen elämänkaareen. Erityisesti suomalainen yhteiskunta näyttää antavan hyvät mahdollisuudet isovanhemmuudelle. Tähän vaikuttaa se, että suurten sodanjälkeisten ikäluokkien eläköityessä Suomessa on enemmän isovanhempia kuin koskaan (Söderling, 2010). Lisäksi isovanhempien pidentyneen eliniän seurauksena heillä on entistä paremmat ajalliset mahdollisuudet viettää aikaa lapsiperheiden kanssa (Rotkirch, 2014). Mutta millä tavoin isovanhemmat käyttävät nämä nykyajan suuret isovanhemmuuden mahdollisuudet? Tarkastelemme tätä kysymystä sekä monia muita isovanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä tämän opinnäytetyön kautta.

Sosiologi ja perhetutkija Anna Rotkirchin (2014) mukaan isovanhempien merkitykseen on havahduttu perhetutkimuksen parissa vasta viimeisten vuosikymmenten aikana. Kuitenkin ydinperheen ulkopuolisista sukulaisista juuri isovanhemmat ovat olleet kautta aikain lapselle tärkeimmät (Rotkirch, 2014). Kun yhteiskunnalliset muutokset, nykyajan perherakenteiden muutosherkkyys, vanhempien lisääntyneet avioerot ja uusperheet sekä erilaiset talouskriisit ovat lisänneet perhe-elämän epävakautta, on samalla myös isovanhemman merkitys lasten suojelijana perheen kriisitilanteissa kasvanut (Rotkirch, Söderling ja Fågel, 2010; Wilska, 2010).

Oman selvityksemme perusteella isovanhemmuuteen liittyvää tutkimusta näyttää löytyvän runsaasti. Aihe on saanut paljon tutkimuksellista huomiota ympäri maailmaa ja sitä on tutkittu runsaasti muun muassa Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja Aasiassa. Danielsbackan, Tanskasen ja Kariston (2020) mukaan isovanhempia koskeva tutkimus on lisääntynyt valtavasti erityisesti viime vuosikymmeninä. Isovanhemmuuden ilmiö koskettaa ihmisten eliniän pidentyessä yhä laajempaa joukkoa ihmisiä. Tutkimusaihe liittyy yhtä lailla perhetutkimukseen, vanhuuden tutkimukseen kuin lasten kehityksen tutkimukseen. Tieteellisen tutkimuksen parissa aihetta on lähestytty esimerkiksi elämänhistorian teorian ja evoluutiopsykologian, sosiologian ja taloustieteen kautta (Danielsbacka, Tanskanen ja Karisto, 2020). Isovanhemmuutta on tutkittu näin ollen myös varsin erilaisista lähtökohdista käsin.

Hyvä isovanhemmuus määritellään useimmiten isovanhempien – toisinaan myös vanhempien – subjektiivisten tuntemusten pohjalta. Joskus hyvästä isovanhemmuudesta neuvotellaan avoimesti jälkipolvien kanssa. Huomaavaisimmat isovanhemmat saattavat jopa kysyä

jälkipolvilta, minkälaisia odotuksia näillä on isovanhemman suhteen. Käypä malli hyvästä isovanhemmuudesta kuitenkin puuttuu monelta isovanhemmalta (Ijäs, 2004). Alan kirjallisuuteen perehdyttyämme me koimme, että selkeitä, kokonaisvaltaisia ja ennen kaikkea käytännöllisiä malleja hyvästä isovanhemmuudesta ei ole riittävästi. Tämän työn tarkoitus on vastata tähän tarpeeseen ja luoda isovanhemmuuteen liittyvän kirjallisuuden pohjalta kuvaus hyvän isovanhemmuuden keskeisimmistä tekijöistä. Luotettavuuden vuoksi olemme pääasiassa valinneet lähteiksi vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita ja tieteellisiä teoksia.

Toteutamme tutkielmamme kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus toteutetaan Salmisen (2011) mukaan yleensä joko systemaattisena kirjallisuuskatsauksena, meta-analyysinä tai kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tässä tutkielmassa käytämme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ohjeistusta. Salmisen mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus on tyyliltään yleiskatsaus ilman tarkkoja sääntöjä, mikä luo tutkijalle vapauksia aineiston valinnalle. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa keskeistä on ilmiön kuvaaminen laaja-alaisesti ja tutkittavan ilmiön ominaisuuksien luokittelu. Kirjallisuuskatsauksen luonteen mukaisesti tarkoituksemme on tiivistää ja vetää yhteen aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Yhteenvedon pohjalta pyrimme lopuksi luomaan kuvailevaa synteesiä, jonka keskeisinä piirteinä ovat ytimekkyys ja johdonmukaisuus (Salminen, 2011).

Tarkastelemme tässä työssä isovanhemmuutta ilmiönä. Lähestymme aihetta tarkastellen isovanhemmuuden evolutiivis-historiallista perustaa sekä isovanhemmuuden merkitystä nyky-yhteiskunnissa ja perheiden parissa. Tämän työn tavoite on paitsi luoda yleiskatsaus alan kirjallisuuteen, myös koostaa ja jäsentää hyvän isovanhemmuuden osatekijät. Pyrimme työssämme kokonaisvaltaiseen tulkintaan: otamme huomioon monipuolisesti eri tieteenalojen teorioita sekä tutkimuksellisia suuntauksia.

Tämä työ rakentuu kolmen tutkimuskysymyksen varaan:

- 1.) Mitä on isovanhemmuus?
- 2.) Mikä merkitys isovanhemmalla on eri sukupolvien näkökulmasta?
- 3.) Mitkä ovat hyvän isovanhemmuuden osatekijät?

Ensimmäisessä luvussa perehdymme evolutiivisten tieteiden ja sosiaalitieteiden kautta siihen, miksi isovanhempia on ylipäättään olemassa. Tutkimme samaisessa luvussa myös isovanhemmuuteen liittyviä yleisiä ominaisuuksia sekä roolien muutosta yhteiskunnallisesta

näkökulmasta. Toisessa luvussa siirrymme tutkimaan isovanhemman merkitystä eri sukupolvien näkökulmista: tutkimme isovanhemmuuden merkitystä ensin lasten, sitten vanhempien ja lopuksi isovanhempien itsensä näkökulmasta. Kolmas luku keskittyy kolmanteen tutkimuskysymykseen, hyvään isovanhemmuuteen: mitkä ovat hyvän isovanhemmuuden keskeisimmät vaikuttavat tekijät? Neljännessä luvussa teemme yhteenvedon tutkimuskysymyksistä sekä pohdimme hyvää isovanhemmuutta.

1 MITÄ ON ISOVANHEMMUUS?

Määrittelemme tässä luvussa isovanhemmuutta ja pyrimme vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: mitä on isovanhemmuus? Danielsbackan ja kollegoiden (2013) mukaan isovanhemmuus on lähes yksinomaan ihmislajille kuuluva erityispiirre. Isovanhemmuus on aina muuttunut ja muovautunut sekä ajan hengen että yhteiskunnallisen tilanteen mukaisesti. Isovanhemmuutta on määritelty useista eri näkökulmista: sitä on tarkasteltu muun muassa sen syntyhistorian sekä isovanhemman yhteiskunnallisen roolin kautta. Suosituimmat isovanhemmuuteen liittyvät teoriat löytyvät evolutiivisten tieteiden ja sosiologisten tieteiden parista. Evoluutiotieteissä korostuvat isovanhemmuuden biologiset aspektit, ja tieteenala on keskittynyt pohtimaan isovanhemmuuden syntyä ja kehitystä osana ihmislajin historiaa. Sosiaalitieteellisissä isovanhemmuuden teorioissa puolestaan on haluttu korostaa yhteiskuntarakenteiden, sosiaalisten instituutioiden ja kulttuurin vaikutusta isovanhemmuuteen (Danielsbacka ym., 2013). Vaikka eri tieteenalojen teoriat nähdään usein vastakkaisina, ne voidaan nähdä myös toisiaan täydentävinä (Buchanan ja Rotkirch, 2018).

Aloitamme määrittelyn yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Jatkamme aiheen tarkastelua isovanhempien investointien käsitteen määrittelyllä ja yleisimpien isovanhemmuuteen liittyvien evolutiivisten ja sosiologisten teorioiden esittelyllä. Lopuksi esittelemme tutkimuksiin nojaten yleisiä isovanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä.

1.1 Isovanhemmuus muutosten keskellä

Isovanhemmuus on monimuotoinen ilmiö, johon ovat vaikuttaneet monet eri aikojen elämisen käytänteet sekä yhteiskunnalliset, perhekulttuuriset ja ikärakenteelliset muutokset. Esimerkiksi naisten kouluttautuminen sekä työelämään ja poliittiseen toimintaan osallistuminen ovat Rotkirchin (2014) mukaan lisääntyneet huomattavasti menneen vuosisadan aikana. Myös yhteiskuntien koko ja moninaisuus on kasvanut samalla, kun kotitalouksien koko on pienentynyt (Rotkirch, 2014). Myös suomalaisten taloudellinen vaurastuminen sekä globaali teknologinen kehitys ovat jättäneet oman jälkensä sukupolvisuhteisiin (Wilska, 2010).

Saari (2020) kertoo yhteiskunnallisista ja perhekulttuurisista muutoksista viime vuosisadalla. Toisen maailmansodan loppuminen oli alku hyvinvointivaltioiden aktiiviselle rakentamiselle. Suomalainen yhteiskunta muuttui merkittävästi sodan jälkeen. Hyvinvointivaltiona Suomi pyrki ottamaan vastuuta perinteisesti suvulle kuuluneista tehtävistä. Yhteiskunnallisen

uudelleenjaon ja sääntelyn avulla haluttiin suojautua sosiaalisilta riskeiltä. Saaren mukaan julkisen sektorin palvelut ovat vähentäneet riippuvuutta perheen ja suvun keskuudessa saadusta avusta. Esimerkiksi päivähoito- ja vanhustenhoitojärjestelmän kehittyminen ovat turvanneet hoidon perheen ulkopuolella. Toisin kuin ennen, isovanhemmat eivät enää ole samalla tavalla riippuvaisia jälkeläistensä hoidosta vanhuudenpäivinä, eivätkä lapsiperheet isovanhempien lastenhoitoavusta. Etuudet ovat tukeneet perheiden taloudellista itsenäisyyttä. Julkisen vallan rooli ihmisten turvana on kasvanut Suomessa erityisesti 1960-luvulta lähtien hyvinvointivaltiollisten palvelu- ja etuusjärjestelmien laajentumisen seurauksena (Saari, 2020).

Tanskasen, Hämäläisen ja Danielsbackan (2020) mukaan on pidetty mahdollisena, että hyvinvointivaltioiden tarjoama tuki rapauttaa ihmisten välistä auttamista. Tutkimusten valossa näyttää kuitenkin siltä, ettei suomalainen hyvinvointivaltio ole heikentänyt perhesuhteiden tärkeyttä, sukulaisten auttamista eikä epävirallista huolenpitoa. Sukulaisuussuhteita pidetään edelleen läheisempinä kuin esimerkiksi ystävyysuhteita (Tanskanen, Hämäläinen ja Danielsbacka, 2020). Vaikka hyvinvointivaltion vaikutusta ihmisten auttamiskäyttäytymiseen ei ole ongelmattomasti todentaa suuntaan tai toiseen, on kuitenkin havaittu, että ainakaan yksinäisyyttä hyvinvointivaltio ei aiheuta, vaan pikemminkin ehkäisee (Saari, 2020).

Yhteiskunnallisilla muutoksilla on ollut oma vaikutuksensa myös isovanhemmuuteen. Rotkirchin ja kollegoiden (2010) mukaan Suomessa teollistuminen ja erityisesti 1960-luvulla alkanut kaupungistuminen vähensi monisukupolvista yhteisasumista. Nykyään, historiallisten suurperheiden jäätyä marginaaliin, ei ole enää itsestäänselvää, kuuluuko isovanhempi perheeseen vai ei. Esimerkiksi suomalaisten viranomaisten ja lainsäädännön näkemyksen mukaan isovanhemmat ovat ydinperheestä erillinen yksikkönsä (Rotkirch ym., 2010).

Hossainin, Eisbergin ja Shwalbin (2018) mukaan yksilöllisyyden ihanteet ja talouselämän käytänteet ovat kutistaneet isovanhemman sosiaalista merkitystä erityisesti länsimaissa. Kuitenkin muualla maailmassa, erityisesti Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa, sukuun, sukupuolirooleihin ja omistussuhteisiin liittyy vahvoja perinteitä, jotka ovat edesauttanut isovanhempien länsimaihin verraten korkeamman sosiaalisen statuksen säilymistä (Hossain, Eisberg ja Shwalb, 2018).

Vanhemmat ja isovanhemmat määrittelevät perheensä rajat toisistaan poikkeavalla tavalla. Vuoden 2007 perhebarometrin mukaan 57 prosenttia suomalaisista ei pitänyt isovanhempaa perheenjäsenenä; 90 prosenttia vastaajista piti isovanhempaa lähisukulaisena (Rotkirch ym., 2010). Haavio-Mannilan ja kollegoiden vuonna 2009 julkaistun sukupolvien ketju -

tutkimuksen mukaan isovanhemmat kuitenkin laskevat aikuiset lapsensa yleensä perheenjäsenikseen (Haavio-Mannila ym., 2009).

Perhe rajataan usein kodin seinien sisäpuolelle. Suomessa perheet ovat useimmiten yhden tai kahden sukupolven perheitä, joissa aikuistuvat lapset muuttavat pois kotoa eurooppalaisessa mittakaavassa varsin nuorina (Taipale, 2017). Kinnusen (2014) mukaan tämän päivän perheitä luonnehtii yksityisyys, itsenäisyys ja sukulaisista etääntyminen. Ydinperheen selviytymistä ei enää rakenneta sukulaisten varaan ja perheet tekevät itsenäiset ratkaisunsa esimerkiksi asumisesta. On kuitenkin monta tapaa olla normaali perhe. Osa perheistä päättää muuttaa kauemmas ulkomaille, osa taas saattaa palata isovanhempiensa kotipaikkakunnille (Kinnunen, 2014). Taipale (2017) nostaa esiin sosiologi Rita Liljeströmin näkemyksen siitä, että perhepiiriin kuuluvat kaikki ne ihmissuhteet, joita leimaa yhteenkuuluvuus ja tunnetuki. Se, että ihmisperheen käsite on lopulta varsin joustava, kertoo Rotkirchin (2014) mukaan ihmisen erinomaisesta sopeutumiskyvystä.

Nykypäivän Suomessa perheet ovat moninaisia ja vaihtelevia. Kinnusen (2014) mukaan perheiden moninaisuus ja suuri vaihtelu voidaan nähdä paitsi läpi historian myös kansainvälisessä vertailussa. Kulloisenkin ajan, paikan ja yhteiskunnallisen tilanteen mukaan perhe on voitu määritellä monella tapaa eri kulttuureissa: esimerkiksi suurperheenä palvelusväkineen, monisukupolvisena yhteisasumisena, yhteisöllisenä heimona, isovanhempina naapurissa tai muina saman kylän läheisinä sukulaisina, joilta on voitu saada arjen apua. Perhekäsite on aina laajentunut ja supistunut yhteiskunnallisten muutosten myötä. Suomessa modernimpi elämäntapa ja välimatkojen pituus ovat erottaneet pienemmän ydinperheen erilliseksi itsenäiseksi yksikökseen. Viime vuosien teknologinen kehitys, joka on mahdollistanut läheisten sukulaisuussuhteiden jatkuvuuden ja ylläpitämisen aivan uudella tavalla, on kuitenkin jälleen pienentänyt välimatkan merkitystä. Tietoyhteiskunnan aikaa ovat sävyttäneet myös parisuhde-erot ja uusien liittojen solmiminen, joiden myötä perheen määritelmä on jälleen laajentunut ja samalla monimuotoistunut (Kinnunen, 2014).

Myös suomalaisten ikärakenteet ovat muuttuneet teollistumisen myötä: syntyvyys on laskenut ja kansanterveyden kohentumisen myötä elinikä on pidentynyt (Rotkirch, 2014; Danielsbacka ym., 2020; Kinnunen, 2014). Nyt, kun sodan jälkeiset suuret ikäluokat ovat isovanhemmuelle otollisessa iässä, on meillä Suomessa Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan enemmän isovanhempia kuin koskaan ennen. Suurista ikäluokista noin 63 prosenttia oli isovanhempia vuonna 2012. Nykyisovanhemmat jakavat yhteisiä elinvuosia lastensa perheiden kanssa noin

kaksikymmentä vuotta pidempään kuin esimerkiksi 1700-1800-luvuilla (Danielsbacka ym., 2020). Perhesukupolvien yhteinen aika ulottuu nykyään yhä enenevässä määrin jopa isoisovanhempiin asti (Rotkirch, 2014).

Osallistuvan isovanhemmuuden mahdollisuudet ovat kasvaneet viime vuosikymmenten aikana. Isovanhemmilla on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet luoda läheiset suhteet lastenlapsiin sekä osallistua jälkipolvien elämään. Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan isovanhemmuuden kesto ja terveisiin elinvuosiin vaikuttavat sukupuoli, sosioekonomiset erot sekä suuri yksilöllinen vaihtelu. Yhteisiin elinvuosiin vaikuttavia tekijöitä ovat myös oman sekä lapsen vanhemmuuden ajoittuminen. Isovanhemmuuden ajanjakso on naisilla pidempi kuin miehillä. Vuonna 2007 äidinäidiksi tultiin keskimäärin 56-vuotiaana ja isänsäksi 60-vuotiaana. Elinajanodote on naisilla 84 ja miehillä 78 vuotta. Sukupuolieroista huolimatta nykysuomessa isovanhemmuuden ajanjakso on varsin pitkä. Siitäkin huolimatta, että lapsenlapset syntyvät nykyään yhä myöhemmällä iällä, ovat isovanhempien ajalliset mahdollisuudet suuremmat kuin ennen. Esimerkiksi isovanhempien resurssit yhtä lastenlasta kohden ovat aiempaa kohdennetummat, koska lastenlapsia on vähemmän kuin esimerkiksi viime vuosisadan puolivälillä. Nykylapsilla on enemmän elossa olevia isovanhempia kuin omia sisaruksia (Danielsbacka ym., 2020).

1.2 Isovanhemman investoinnit evoluution näkökulmasta

Nykypäivän lapsilla on paljon elossa olevia isovanhempia. Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan on poikkeuksellista, että isovanhempi ei halua laisinkaan osallistua lastenlastensa elämään. Suurin osa isovanhemmista kohdistaaakin rutiniinomaisesti auttamisen resurssiaan lastenlapsiinsa (Danielsbacka ym., 2020). Tästä voidaan päätellä, että isovanhemman jälkeläisten suuntaan antama apu on keskeinen osa isovanhemmuutta.

Isovanhempien avunantoa koskevat tieteelliset käsitteet ovat saaneet vaikutteita taloustieteistä. Tässä kohtaa on tärkeää määritellä isovanhempien investointien käsite. Alan kirjallisuudessa puhutaan muun muassa hyödyistä, kustannuksista ja investoinneista eli sijoituksista. Isovanhempien investointien käsite (grandparental investments) on Danielsbackan, Tanskasen ja Hämäläisen (2020) mukaan laaja, mutta erittäin keskeinen käsite isovanhemmuuden tutkimuksessa. Isovanhempien investointien käsitettä käytetään yleisenä terminä kaikille tietoisille ja tiedostamattomille panostuksille, joita isovanhemmat tekevät lastenlastensa hyväksi. Investoinnit voivat olla joko suoraa tukea lapsenlapselle tai vanhempien kautta

tapahtuvaa epäsuoraa auttamista. Taloustieteellisestä vivahteestaan huolimatta investoinneilla voidaan tarkoittaa paitsi rahallisen tuen antamista myös yhteydenpitoa ja ajan viettämistä lastenlasten kanssa sekä emotionaalisen tuen, hoitoavun ja muun käytännön avun antamista (Danielsbacka, Tanskanen ja Hämäläinen, 2020).

Oma havaintomme on, että erityisesti sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa käytetään usein investointi-käsitteen sijasta aktiivista isovanhemmutta korostavaa isovanhempien osallistumisen käsitettä (grandparental involvement). Havaitimme myös, että käytännössä ei kuitenkaan näyttäisi olevan suurta merkitystä, kumpaa käsitettä käytetään: sekä isovanhempien investointeja että osallistumista tutkittaessa hyödynnetään pitkälti samoja mittareita kuten isovanhemman hoivan määrää, kontaktin tiheyttä, emotionaalinen läheisyyttä ja rahallista tukea. Danielsbackan ja kollegoiden (2013) mukaan sekä evoluutio- että sosiaalitieteilijöitä kiinnostavat samat asiat: miten esimerkiksi sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema ja asenteet vaikuttavat vuorovaikutukseen ja miten ja miksi toisia autetaan.

Evoluutiobiologiassa isovanhempien investointeja ja lastenlasten hoitoa on selitetty suvun jatkumisen näkökulmasta sekä ihmislajin taipumuksella suosia sukulaisia (Danielsbacka ym., 2020). Evoluutiobiologi William Hamilton toi ajatuksen sukulaisten suosimisesta esille jo vuonna 1964 sukulaisvalinnan teoriassaan: mitä läheisempää sukua henkilöt ovat, sitä enemmän he tarjoavat toisilleen pyyteetöntä apua ja tukea. Sukulaisvalinnan teoria perustuu ajatukseen, että, koska sukulaiset jakavat suuren osan geneistään, on oman lisääntymisen ohella myös geneettisten sukulaisten lisääntyminen hyödyllistä yksilön geenien leviämisen kannalta. Siksi ihmisillä on taipumus investoida eli panostaa suuri määrä aikaa ja muita resursseja sukulaisiinsa (Hamilton, 1964).

Sosiobiologi Robert Trivers (1972) muotoili Hamiltonin teorian pohjalta teorian vanhemmuuden investoinneista. Hänen mukaansa lajeilla, joilla jälkeläisten selviytyminen ja lisääntyminen ovat riippuvaisia vanhempien tarjoamasta hoivasta, luonnonvalinta on suosinut sellaisia vanhempia, jotka ovat olleet valmiita tekemään kalliita investointeja jälkeläisiinsä. Nämä vanhemmat ovat panostaneet oman lisääntymisensä sijasta jälkeläistensä selviytymiseen. Vanhemmuuden investointien teoria tuo esille myös sukupuolten välisen eron investointien kustannuksissa: raskauden ja imetyksen myötä nisäkäснаarailla pakollisten kustannusten määrä on suurempi kuin uroksilla, joilla puolestaan investoinnin määrä on valinnaisempi ja vahvasti riippuvainen isyyden varmuudesta (Trivers, 1972).

Triversin edellä mainittu teoria korostaa omien jälkeläisten auttamista ja koskettaa siten myös isovanhemmuutta. Jälkeläisten auttaminen ei kuitenkaan aina ole ristiriidatonta, kuten Trivers tuo esille myöhemmässä teoriassaan vanhemman ja jälkeläisen välisestä konfliktista (1974). Teorian mukaan sisarukset, läheisyydestään huolimatta, kilpailevat aina keskenään vanhempien tarjoamista resursseista. Selviytymisen näkökulmasta kunkin jälkeläisen kannattaa saada itselleen niin paljon resursseja kuin mahdollista, ja joskus jopa sisarustensa kustannuksella. Vanhemman kannattaa kuitenkin geenien leviämisen kannalta panostaa useaan eri lapseen. Tämä asetelma, jossa vanhempi joutuu alituisen tasapainoilemaan sen kysymyksen kanssa, miten omat hoivaresurssit saisi jaettua niitä ahnaasti janoaville jälkeläisille mahdollisimman tasapuolisesti, on altis konflikteille (Trivers, 1974).

Ihmislajin parissa myös isovanhemmat osallistuvat jälkeläisten auttamiseen ja hoivaamiseen. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että hoivaava isovanhemmuus on ilmiönä luonnossa äärimmäisen harvainen. Chapmanin, Lahdenperän, Pettayn, Lynchin ja Lummaan (2021) mukaan luonnossa tavallisempaa onkin, että, kun eliö lakkaa lisääntymästä, se kuolee. Luonnonvalinta on kuitenkin sallinut jostain syystä ihmiselle pitkän post-reproduktiivisen eli lisääntymisiän jälkeisen elämän (Chapman, Lahdenperä, Pettay, Lynch ja Lummaa, 2021). Ihmisen pitkää elinikää ja erityisesti naisten vaihdevuosisia on pidetty eräänlaisena evolutiivisena mysteerinä (Rotkirch, 2014). Vaihdevuosina nainen menettää lisääntymiskykynsä: menopaussissa kuukautiskierto loppuu. Miksi naiset elävät vielä tämänkin jälkeen luonnon mittakaavassa epätavallisen pitkään?

Selityksenä isoäitien pitkälle ”hedelmättömälle” ikävaiheelle on Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan tarjottu isoäitihypoteesia. Hypoteesi on, että, kun äidit ikääntyvät, lisääntymiseen liittyvät kustannukset ja raskauteen liittyvät riskit kasvavat. Tällöin on omien geenien jatkuvuuden kannalta parempi tukea jälkeläisen lisääntymistä kuin panostaa yksilön omaan lisääntymiseen (Danielsbacka ym., 2020. Watkinsin (2021) mukaan isoäitihypoteesia on vuosien varrella päivitetty, mutta myös kritisoitu. Hypoteesin on esimerkiksi väitetty ylikorostavan isoäitiyttä ja toisaalta vähättelevän isien ja muiden mahdollisten apuäitien (allomother) kuten isosiskojen ja tätien roolia jälkeläisiin investoinneissa. On mahdollista, että apuvanhemmuus itsessään on keskeisintä hyötyjen kannalta, eikä niinkään se, kuka sijaistavana apuvanhempana toimii (Watkins, 2021).

1.3 Sosiaalitieteellisiä teorioita isovanhempien avunannosta

Vanhempien ja lasten välisiä suhteita on sosiaalitieteissä usein kuvattu ylisukupolvisen solidaarisuuden mallin (Bengtson, 1975) avulla. Tätä mallia on myöhemmin kehitetty kuvaamaan myös isovanhempien ja lastenlasten välistä suhdetta (Bengtson ja Roberts, 1991). Mallin perusajatuksena on, että nuorempien ja vanhempien perhesukupolvien väliset suhteet perustuvat vastavuoroiseen auttamiseen (Danielsbacka ym., 2020).

Sosiaalitieteilijät haluavat usein korostaa ylisukupolvisen auttamisen rationaalista ja tietoista puolta. Brugiavinin ja muiden (2013) mukaan nuorempien sukupolvien auttaminen on laskelmoitua toimintaa. He väittävät, että isovanhemmat pyrkivät tietoisesti panostamaan juuri niihin jälkipolviin ja niiden lastensa lapsiin, joilta olettavat saavansa takaisin vasta-apua, hoivaa ja tukea myöhemmässä iässä (Brugiavini, Buia, Pasini, ja Zantomio, 2013).

Tutkimusnäyttö ei kuitenkaan täysin tue ajatusta sukupolvien välisen avunannon vastavuoroisuudesta, sillä on havaittu, että vanhemmat sukupolvet tukevat nuorempia sukupolvia huomattavasti enemmän kuin nuoremmat vanhempia (Hämäläinen ja Tanskanen, 2021). Danielsbackan ja kollegoiden (2013) mukaan sosiaalitieteet ovat vastanneet tähän havaintoon sukupolvien välisten panosten hypoteesin kautta, jonka mukaan vanhemmat ja lapset panostavat eri tavoin perhevuorovaikutukseen. Vanhemmat panostavat lapsiaan enemmän vuorovaikutukseen; heille tärkeää on perheen jatkuvuus ja säilyminen. Lapsille tärkeämpää on itsenäisyyden saavuttaminen ja riippumattomuus perheestä, mikä vähentää kiinnostusta vanhempiin sukupolviin. Danielsbacka ja kollegat nostavat esille muun muassa Giarrusson, Stallingsin ja Bengtsonin julkaisun vuodelta 1995, jossa ajatus sukupolvien välisestä avunannosta on muotoiltu siten, että vanhemmat sukupolvet haluavat painottaa ylisukupolvista solidaarisuutta eli yhteisvastuullisuutta; Lapset puolestaan kiinnittävät huomiota sukupolvien välisiin konflikteihin (Danielsbacka ym., 2013). Tämän perusteella voidaan todeta, että vanhemmat näkevät suhteensa jälkeläisiinsä valoisampana kuin jälkeläiset vanhempiinsa.

Danielsbacka ja muut (2013) pitävät evoluutioteoreetikoiden näkemystä avunannon valumisesta ”alaspäin” ymmärrettävänä. Avunanto kulkee luonnollisesti sukupolvissa kohti nuorempia sukupolvia, joihin panostetaan enemmän. Investoinnit korvautuvat tulevaisuudessa vanhemmalle sukupolvelle omien geenien jatkuvuutena, eikä samansuuruisia vastavuoroisuutta vaadita (Danielsbacka ym., 2013). Rotkirchin (2014) mukaan meille ihmisille on luontaista ajatella, että ikäihmisiä on autettava tarvittaessa ja lapsia aina.

1.4 Isovanhemmuuteen vaikuttavia taustatekijöitä

On monta erilaista tapaa olla isovanhempi. Jokaisella isovanhemmalla on oma yksilöllinen elämäntilanteensa ja -historiansa, jotka vaikuttavat siihen, minkälaista isovanhemmuutta kukin isovanhempi haluaa toteuttaa. Isovanhemmuuteen vaikuttaa myös aina lapsiperheiden kulloinenkin elämäntilanne. Koska isovanhemmuuteen vaikuttavat monet eri tekijät, voivat myös isovanhemmuuden ilmenenismuodot vaihdella voimakkaasti. Äärimmilleen vietyinä isovanhemmuus voi olla intensiivistä, jokapäiväistä jälkipolvien arkeen osallistumista. Toisessa ääripäässään se toisaalta olla myös täydellistä kontaktista vetäytymistä. Ääripäiden väliin mahtuu kuitenkin runsasta vaihtelua.

Esittelemme tässä luvussa erilaisten isovanhemmuuden muotojen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Sukupuolen vaikutus isovanhemman investointeihin on todettu useassa eri tutkimuksessa. Siksi näemme tarpeelliseksi käsitellä sukupuolen ja sukulinjan vaikutuksen ensiksi omana kokonaisuutenaan. Tarkastelemme muita isovanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä jälkimmäisessä luvussa.

1.4.1 Sukupuoli ja sukulinja isovanhemmuuteen vaikuttavana tekijänä

Useissa tutkimuksissa (Bishop, Meyer, Schmidt ja Gray, 2009; Danielsbacka ja Tanskanen, 2012; Pollet, Nettle ja Nelissen, 2007), joissa isovanhempien investointeja on mitattu esimerkiksi yhteydenpidon yleisyydellä, isovanhempien antamalla taloudellisella tuella, lastenhoidolla ja emotionaalisella läheisyydellä, on havaittu, että isovanhemmat asettuvat usein sukupuolen ja sukulinjan perusteella tiettyyn hierarkiseen järjestykseen. Tilastollisesti äidinäiti investoi eniten ja hän on isovanhemmista läheisin. Hän myös hoitaa ja tapaa lastenlapsia enemmän kuin muut isovanhemmat. Äidinisät ja isänäidit tulevat järjestyksessä seuraavina, eikä heidän välillään ole juurikaan eroja. Isänisä on isovanhemmista keskimäärin selvästi etäisin ja investoi vähiten (Bishop, Meyer, Schmidt ja Gray, 2009; Danielsbacka ja Tanskanen, 2012; Pollet, Nettle ja Nelissen, 2007).

Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan äidin puolen sukulaisten on havaittu investoivan sukulaisiinsa, erityisesti lapsiin, enemmän kuin isän puolen sukulaiset. Tätä kutsutaan matrilateraaliseksi painottumiseksi. Evoluutiotieteissä sukulinjojen erilaisten investointitapumusten väitetään syntyvän alitajuisen epävarmuusmekanismin ohjaamana. Omien geenien jatkuvuuden kannalta on parempi auttaa omia varmoja sukulaisia kuin niitä,

joiden sukulaisuudesta ei ole varmuutta. Jälkeläisiin kannattaa investoida, jos on todennäköistä, että kyseessä todella on oma jälkeläinen. Varmuus sukulaisuudesta, ja sen myötä tuleva pyyteetön auttaminen, syntyy siitä, kuinka paljon henkilöllä on syytä olettaa ja uskoa heidän olevan läheistä sukua keskenään (Danielsbacka ym., 2020).

Watkinsin (2021) mukaan äidit voivat olla varmempia sukulaisuudestaan lapseen kuin isät. Äiti voi raskauden ja synnytyksen myötä olla varma sukulaisuudestaan lapseensa. Äidin kohdalla ei ole tarvetta sukulaisuuden tunnistamismekanismeille. Myös äidinäiti voi olla varma sukulaisuudesta biologiseen lapsenlapseensa. Äitiyden tuoma varmuus korostuukin jälkikasvuun investoinneissa: äidin investoivat enemmän kuin isät, ja äidinäidit investoivat enemmän kuin muut isovanhemmat. Äitiys poislukien, kaikki muut ihmisten sukulaisuussuhteet ovat lähtökohtaisesti enemmän tai vähemmän epävarmoja. Epävarmuusmekanismin mukaisesti äidissä ei voi olla täysin varma geneettisestä sukulaisuudesta tyttärensä eikä isänäiti poikansa sukulaisuudesta lapseensa. Epävarmimmassa asemassa on isänsä, koska hän ei voi olla varma omasta sukulaisuudesta poikaansa eikä poikansa sukulaisuudesta lapseensa. Isyyteen liittyvän tiedostamattoman epävarmuusmekanismin on oletettu vaikuttavan myös tätien, enojen ja setien investointeihin (Watkins, 2021).

Myös Danielsbacka ja muut (2020) kirjoittavat sukulaissuhteisiin liittyvistä sukupuolieroista. Luonnossa eliöiden on mukaan tärkeää osata tunnistaa omat sukulaisensa, sillä sukusiitos on todella haitallista yksilön lisääntymismenestykselle. Ihminen on oppinut päättämään sukulaisuuttaan erilaisten ympäristöstä tulevien vihjeiden avulla. Suuri osa tästä päättelystä on kuitenkin tiedostamatonta. Isälle tärkeä vihje sukulaisuudesta on samankaltaisuus lapsen kanssa, mikä onkin tavallisesti hyvin yleinen keskustelun aihe lähisukulaisten kanssa. Isät investoivatkin enemmän itseään muistuttavaan lapseen. Lapsilla puolestaan sukulaisuuden tunnetta vahvistaa lapsuuden aikainen yhdessä asuminen sekä havainnot siitä, keitä muita lapsia äiti hoivaa. Myös isän kiinteä suhde äitiin on yksi tärkeä vihje lapselle isän sukulaisuudesta. Naisilla on taipumus auttaa ja pitää enemmän yhteyttä sukulaisiinsa kuin miehet. Yksilölle äidin puoleiset sukulaiset ovat myös tyypillisesti läheisempiä kuin isän puoleiset sukulaiset. Siinä missä evoluutiotiede selittää näitä eroja luonnonvalinnalla, sosiaalitieteiden mukaan sukupuolierot johtuvat sosiaalisten ja kulttuuristen normien sekä sosiaalisaatioprosessin vaikutuksesta. Äidinpuoleisten sukulaissuhteiden korostuminen johtuu siitä, että naiset toimivat useimmiten perhejäsentensä hoivaajina, suvun koossapitäjinä ja äidit portinvartijoina sen suhteen, ketkä saavat tavata lapsia (Danielsbacka ym., 2020). Sukulinjojen eroja voidaan

selittää myös sillä, että äidin ja aikuisen tyttären välillä on usein tiivis ja läheinen suhde: omalta äidiltä on usein helpointa pyytää apua (Rotkirch, 2014).

Chapmanin ja muiden (2021) mukaan äitiyteen painottuva isovanhemmuuden kaava ei ole kuitenkaan absoluuttinen vakio, sillä kulttuurillakin on oma vaikutuksensa perhehierarkioihin. Esimerkiksi patrilokaalisissa järjestelmissä nainen siirtyy avioiduttuaan miehen suvun pariin. Tällaisissa kulttuurisissa järjestelmissä myös isovanhempisuhteet muokkautuvat enemmän isien suuntaan (Chapman ym., 2021). Isän puolen painottuminen oli havaittavissa myös Smortin, Tschiesnerin ja Farnetin (2012) italialaisessa tutkimuksessa, jossa isän puolen isovanhemmat olivatkin niitä, jotka näyttäytyivät aktiivisempina lastenlasten kanssa toimijoina. Samassa tutkimuksessa havaittiin myös, että isoäidit osallistuivat isoisää enemmän kielenkäyttöön pohjautuviin symbolisiin toimintoihin kuten sadun- ja tarinankerrontaan. Isoäidit kertoivat myös kertomuksia, jotka liittyivät perheen omaan historiaan. Isoisät puolestaan osallistuivat isoäitejä enemmän toimintoihin, joihin liittyi urheilua, ulkoilua ja muuta fyysistä aktiivisuutta (Smorti, Tschiesner ja Farnet, 2012).

1.4.2 Muita isovanhempien investointeihin vaikuttavia tekijöitä

Tutkimusten perusteella isovanhemman investointeihin vaikuttavat ainakin isovanhemman ikä, sukupuoli, sukulinja, terveydentila, siviilisääty, koulutus, maantieteellinen etäisyys ja sosiaaliset välit (Danielsbacka ym., 2020, s. 138; Bates, Taylor, Stanfield ja Hunter, 2018; Buchanan ja Rotkirch, 2018). Rotkirchin (2014) mukaan kanssakäymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat nykyään myös isovanhemman työssäkäynti ja lastenlasten määrä. Isovanhempien erilaisilla kasvatustyyyleillä – hoivaava, välipitämätön, ylisuojeleva, vapaa (Li, Cui, Kok, Deatrick ja Liu, 2019) – voi myös olla oma vaikutuksensa isovanhempien investointitapoihin. Bergin, Lummaan, Lahdenperän, Rotkirchin ja Jokelan (2014) tutkimuksessa myös persoonallisuuspiirteet nousivat esiin isovanhemmuuteen vaikuttavina tekijöinä. Heidän tutkimuksessaan isovanhemman suurempi ekstroversio, alhaisempi tunnollisuus ja alhaisempi avoimuus kokemuksille olivat yhteydessä lasten ja lastenlasten määrään. Korkeampi sovinollisuus puolestaan lisäsi vain lastenlasten määrää (Berg, Lummaa, Lahdenperä, Rotkirch ja Jokela, 2014).

Lastenlasten ollessa pieniä on kontakti isovanhempaan tavallisesti suurempaa. Tämän vahvistivat muun muassa Dunifon, Near ja Ziol-Guest (2018), jotka tutkivat isovanhempien kanssa vietetyn ajan määrää. Heidän tutkimuksensa tuloksena oli, että tyypillisellä viikolla noin

50% pienistä lapsista vietti aikaa isovanhempansa kanssa. Ala-kouluikäisten lasten kohdalla vastaava osuus oli 35% ja teini-ikäisillä 20%. Mitä pienempiä lapset olivat, sitä isompi oli samalla myös isovanhemman rooli lastenlasten elämässä (Dunifon, Near ja Ziol-Guest, 2018).

Myös Thomesen ja Liefbroerin (2013) tutkimuksessa lapsenlapsen ikä nousi yhdeksi keskeiseksi tekijäksi. Heidän tutkimuksessaan isovanhemmat auttoivat todennäköisimmin perheissä, joissa lapset olivat pieniä, ja joissa lapsia oli enemmän kuin yksi. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että auttamisen todennäköisyys lisääntyi, jos isovanhempi oli iältään nuori ja asui lähellä lastenlapsiaan. Tässä tutkimuksessa lasten päivähoitopalveluiden saatavuudella ei havaittu olevan yhteyttä isovanhempien investointeihin (Thomese ja Liefbroer, 2013).

Edellä mainitussa Thomesen ja Liefbroerin tutkimuksessa myös isovanhemman omien aikuisten lasten määrä vaikutti lastenlasten auttamiseen. Mitä enemmän isovanhemmalla oli omia lapsia, sitä vähemmän tämä hoiti lastenlasta. Tätä tutkimustulosta voidaan tulkita esimerkiksi siten, että mitä enemmän isovanhemmalla on omia lapsia, sitä enemmän on myös perheitä, jotka saattavat kutsua isovanhempaa hoitamaan lapsenlapsia. Tässä suuren kysynnän tilanteessa isovanhempi pyrkii löytämään tasapainon omien mahdollisuuksien ja jälkipolvien suuren avuntarpeen välillä. Kasvaneen kysynnän keskellä hän ei kohdista resurssejaan vain yhteen perheeseen ja vain yhteen lapsenlapseseen, vaan päätyy jakamaan auttamisresurssejaan usealle perheelle samanaikaisesti, mikä näkyy tilastollisesti lapsenlapsen keskimääräistä vähäisempänä auttamisena. Mitä suurempi perhe, sitä vähemmän isovanhemmalla on antaa aikaa yhdelle avun tarpeessa olevalle (Thomese ja Liefbroer, 2013)..

2 ISOVANHEMMUUDEN MERKITYKSET

Tässä luvussa keskitymme siihen, minkälaisia erilaisia vaikutuksia isovanhemmuudella voi perhepiirissä olla. Ainakin parin vuosisadan takaisten historiallisten yhteiskuntien osalta on havaittu, että isovanhempien investoinneista on ollut hyötyä lapsikuolleisuuden kannalta: hoivaavan isoäidin läsnäolo on lisännyt jälkeläisten eloonjäämistä (Chapman ym., 2021; Watkins, 2021). Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan hyötyjä on havaittu myös nykyisissä traditionaalisissa yhteisöissä. Teollistuneet yhteiskunnat kuitenkin poikkeavat historiallisista ja traditionaalisista yhteisöistä monella tapaa, esimerkiksi perheiden rakenteiden, yhteydenpitotapojen ja ihmissuhteiden kautta. Isovanhemmuuden konkreettista hyötyä ei ole nyky-yhteiskuntien osalta voitu osoittaa samalla tapaa lapsikuolleisuuden kautta, koska nykyisissä kehittyneissä yhteiskunnissa lapsikuolleisuus on jo valmiiksi matalalla tasolla; nykyisovanhempia ei enää tarvita alentamaan lapsikuolleisuutta (Danielsbacka ym., 2020). Coallin ja Hertwigin (2010) mukaan on arvioitu, että isovanhempien investointien hyödyt teollistuneissa yhteiskunnissa voisivat lapsenlapsilla näkyä ajattelun taitojen ja kielellisten taitojen alueella sekä mielenterveydessä ja yleisessä hyvinvoinnissa.

Isovanhemman vaikutusta lastenlasten kehitykseen ja hyvinvointiin on tutkittu kohtalaisesti viime vuosikymmeninä. Vaikutuksia on tutkittu myös vanhempien ja isovanhempien itsensä näkökulmasta. Tässä luvussa esittelemme isovanhemmuuden vaikutuksiin liittyviä tutkimuksia. Näiden kautta pyrimme vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: mikä merkitys isovanhemmalla on eri sukupolvien näkökulmasta? Pyrimme rakentamaan monipuolisen ja ehjän kuvan isovanhemmuuden vaikutuksista; sellaisen, joka ottaa huomioon isovanhemmuuden eri vaikutustasoja kokonaisvaltaisesti ja monisukupolvisesti. Tarkastelemme ensin aihetta lastenlasten, sitten vanhempien ja lopuksi itse isovanhempien kannalta.

2.1 Isovanhemmuuden yhteys lapsenlapsen hyvinvointiin

Isovanhemmat haluavat tarjota lapsenlapsilleen monenlaisia asioita. Rotkirch (2014) kertoo väestöliiton tutkimuksista, joissa kerättiin isovanhempien kokemuksia. Kerätyn aineiston perusteella isovanhemmat halusivat tarjota lapsenlapsilleen rauhaa, aikaa ja arjen pieniä elämyksiä. He halusivat myös opettaa lapsenlapsille kädentaitoja, luontoa ja leipomista (Rotkirch, 2014, s. 171–172). Wilskan (2010) mukaan avun tärkeimpänä muotona kuitenkin nähdään lapsenlapsille annettu aika ja henkinen tuki.

Kuten aiemmin mainitsimme, perinteisissä historiallisissa yhteisöissä isoäidin läsnäolo on parantanut ainakin lastenlasten ravitsemusta ja eloonjäämistä (Beise ja Volland, 2005; Sear, Mace ja McGregor, 2000; Coall ja Hertwig, 2010). Useat tutkimukset viittaavat siihen, että myös nykyisissä kehittyneissä yhteiskunnissa isovanhemman perheille antama tuki on arvokasta. Isovanhempien investoinneilla on havaittu olevan yhteys esimerkiksi lastenlasten vähäisempiin emotionaalisiin ja käyttäytymiseen liittyviin ongelmiin (Tanskanen ja Danielsbacka, 2012) sekä parempaan mielenterveyteen, resilienssiin ja prososiaaliseen käyttäytymiseen (Buchanan ja Rotkirch, 2018).

Isovanhemmuuden hyötyjen puolesta puhuu myös Searin ja Coallin (2011) tutkimuskatsaus, jossa tarkasteltiin isovanhemmuuden vaikutuksia lasten hyvinvointiin 19 tutkimuksen perusteella. Katsaukseen sisältyneissä tutkimuksissa mittareina käytettiin pääasiassa lapsen psyykkistä tasapainoa, mutta myös masentuneisuutta, koulumenestystä sekä henkistä ja fyysistä kehitystä. Searin ja Coallin mukaan isovanhemmuus vaikutti positiivisesti lapseen 77%:ssa tutkimuksista (Sear ja Coall, 2011).

Tutkimuksissa erityisesti isovanhemman ja murrosikäisten lasten välinen kanssakäyminen on saanut paljon huomiota. Aihetta on tutkittu myös maantieteellisesti varsin laajasti: myönteisiä tutkimustuloksia nuorten hyvinvoinnin kannalta on saatu muun muassa Malesiassa (Tan, 2018), Etelä-Afrikassa (Wild, 2018) sekä Israelissa ja Britanniassa (Attar-Schwartz ja Buchanan, 2018). Myös Yhdysvalloissa hyötyjä havaittiin nuorten prososiaalisessa käyttäytymisessä ja koulunkäynnissä (Yorgason, Padilla-Walker ja Jackson, 2011).

Coallin ja Hertwigin (2011) mukaan isovanhemman läsnäolon positiivinen vaikutus on voimakkain vaikeissa perhetilanteissa ja silloin, kun perheen vanhempien käytettävissä olevat resurssit ovat vähissä. Esimerkiksi Botchevan ja Feldmanin (2004) tutkimuksessa havaittiin, että perheissä, joissa isä oli paljon poissa kotoa, isovanhemman osallistuminen paransi nuoren hyvinvointia. Hendersonin, Hayslipin, Sandersin ja Loudenin (2009) selvityksessä puolestaan läheisen isovanhemman nuorelle antama tuki oli arvokasta myös vanhempien avioerotilanteissa. Ne nuoret, joilla oli ollut läheisimmän isovanhemman tuki, kertoivat voivansa emotionaalisesti paremmin ja olevansa vähemmän sisäänpäin sulkeutuneita kuin ne, joilla isovanhempien osallistuminen oli ollut vähäisempää (Henderson, Hayslip, Sanders ja Loudon, 2009). Perheen resurssit voivat olla vähissä myös taloudellisista syistä. Rotkirchin (2014) mukaan esimerkiksi 1990-luvulla moni perhe kärsi laman aiheuttamasta tiukasta

taloustilanteesta, mikä puolestaan lisäsi nuorten masentuneisuutta. Teini-ikäisten masennuksen riski kuitenkin väheni, jos isovanhempi oli ollut perheessä läsnä (Rotkirch, 2014).

2.2 Lapsiperheen vanhemmat ja isovanhemman tuki

Isovanhempi voi olla tärkeä tuki myös lasten vanhemmille. Voidaan ajatella, että yleensä, kun isovanhempien jälkipolviin kohdistuvat investoinnit lisääntyvät, vanhempien pakollisten investointien tarve samalla pienenee ja vanhemmilta vapautuu resursseja muihin elämisen osa-alueisiin. Pöyskön, Harjun ja Kotisaaren (2015) mukaan eniten vanhemmat toivovat saavansa apua lastenhoidossa sekä taloudellisena tukena. Moni vanhempi voikin luottaa siihen, että isovanhemman lastenhoitoapua on saatavilla aina tarvittaessa sekä siihen, että isovanhemmilta voi saada rahallista tukea taloudellisesti vaikeassa tilanteessa (Pöyskö, Harju ja Kotisaari, 2015).

Isovanhemman avun myötä vanhemmat voivat suunnata vapautuneita resurssejaan muihin haluamiinsa käyttötarkoituksiin. Isovanhempien lapsilleen antaman lastenhoitotuen kautta vanhempien on helpompi toteuttaa esimerkiksi lasten määrää koskevia tavoitteitaan. Tämä käy ilmi esimerkiksi Thomesen ja Liefbroerin (2013) tutkimuksessa, jossa he havaitsivat, että isovanhemman antama lastenhoitoapu jopa kaksinkertaisti todennäköisyyden sille, että perheeseen syntyi uusi lapsi. Näin oli myös siinä tilanteessa, että maksullista lastenhoitoapua oli ollut tarjolla (Thomese ja Liefbroer, 2013). Isovanhemman läsnäolon ja lastenlasten syntyvyyden yhteys on havaittu myös muissa tutkimuksissa (Lahdenperä, Lummaa, Helle, Tremblay ja Russell, 2004; Lahdenperä, 2010).

Isovanhemmilta saatu lastenhoitoapu helpottaa vanhempien arkea muillakin tavoilla. Lastenhoitoavun kautta vanhemmat saavat aikaa esimerkiksi omalle parisuhteelleen (Pöyskö, Harju ja Kotisaari, 2015). Lastenhoitoapu lisää myös naisten työssäkäymistä ja sosiaalista liikkuvuutta (Arber ja Attias-Donfut, 2000).

On ymmärrettävää, että isovanhemman avun saatavuus luo lapsiperheen arkeen lisää joustavuutta. Töissä käymisen ja perhearjen yhteensovittaminen käy helpommin, jos isovanhempi on käytettävissä esimerkiksi lapsen sairastuessa tai viikonloppuisin. Kun vanhempi voi luottaa lastenhoitojärjestelyjen joustavuuteen, on tämän myös helpompi sitoutua työntekoon. Helposti saatavilla oleva isovanhemman apu lisää mahdollisesti myös vanhemman kokemaa turvallisuuden tunnetta: elämän mukanaan tuomia yllätyksiä ei tarvitse pelätä

läheskään niin paljon, kun tietää saavansa läheisiltä tarvittaessa apua erilaisissa kohtaamisissaan ongelmatilanteissa.

Wilka (2010) kirjoittaa kattavasti isovanhempien antamasta taloudellisesta tuesta. Lastenhoitoavun lisäksi moni lapsiperhe saa Suomessa isovanhemmalta myös taloudellista tukea. Isovanhempien taloudellinen tuki voi olla esimerkiksi suoria rahalahjoituksia, kotitalouspalveluita, taskurahaa, merkkipäivärahaa tai säästötilin avaamista. Myös lastenhoitoapu voidaan tietyllä tapaa laskea taloudelliseksi tueksi, koska tällöin vanhemman ei tarvitse käyttää rahaa ulkopuolisen lastenhoitajan palkkaamiseen ja hän voi halutessaan käyttää lastenhoidosta vapautuneen ajan työssäkäyntiin tai muuhun taloudellisesti tuottavaan toimintaan. Isovanhemmat tukevat perheitä taloudellisesti myös erilaisten rahanarvoisten etujen kautta, joita ovat esimerkiksi kesämökki, vene, auto tai asunto. Wilkan mukaan lapsiperheiden taloudellisen tuen tarve on kasvanut viime vuosikymmeninä voimakkaasti. Syitä tähän ovat ainakin lapsiperheiden aseman suhteellinen heikkeneminen 1990-luvun laman aikana ja sosiaalietuuksien suhteellinen heikkeneminen myös 2000-luvulla. Lisäksi lapsiperheiden kulutus on kasvanut 1990-luvun lopulta asti. 2000-luvun nuoret aikuiset käyttävät aiempia sukupolvia enemmän rahaa elintason ja mukavuuksiin liittyviin kohteisiin, kuten asumiseen, sisustukseen ja teknologiaan. Myös lasten tarpeita pidetään yhä tärkeämpinä ja heillä on entistä enemmän vaikutusvaltaa perheen rahankäyttöön, erityisesti liittyen ruokaan ja vapaa-ajan kulutukseen (Wilka, 2010).

Wilkan (2010) mukaan täällä sekä monissa muissa kehittyneissä maissa isovanhemman taloudellisen tuen antaminen on mahdollista keskimääräisesti korkean elintason ja varallisuuden ansiosta. Suomalaiset isovanhemmat ovat nykyään selvästi varakkaampia kuin aikuiset lapsensa. Isovanhemmilla on taloudellisia resursseja, mutta he eivät itse ole kovin suuria kuluttajia. Säästäväisyyttä on pidetty tärkeänä suurten ikäluokkien parissa. He ovat kuitenkin yleensä auliita kuluttamaan rahaa lapsiin ja lastenlapsiin: esimerkiksi lomamatkoihin, vaatteisiin ja lastentarvikkeisiin. Näin he voivat tuntea auttavansa ja kuitenkin saavat samalla toteuttaa itseään kulutuksen avulla tuntematta rahan käyttöön liittyvää syyllisyyttä. Useimmat isovanhemmat kokevat Wilkan mukaan lastensa perheiden taloudellisen tukemisen positiivisena, mutta ristiriidoilta ei aina vältytä. Esimerkiksi jälkeläisille epätasaisesti jakautuva taloudellinen tuki voi synnyttää sisarusten välille kateutta ja riitoja, joita saatetaan selvittää vielä perinnönjaossakin. Ristiriidat voivat liittyä myös toisistaan poikkeaviin käsityksiin auttamisesta. Vanhemmat saattavat pitää isovanhemmilta saatua taloudellista tukea itsestäänselvyytenä. He haluavat myös päättää sekä omista että lastensa asioista ilman

isovanhempia. Isovanhemmat puolestaan saattavat olettaa, että heidän antamansa taloudellinen tuki antaa heille tavallista suuremman oikeuden osallistua lapsiperheen elämään. He saattavat odottaa vastavuoroisuutta, esimerkiksi seuranpitoa ja vierailuja tai sananvaltaa erilaisissa asumiseen, ajankäyttöön, lastenkasvatukseen ja lastenhoitoon liittyvissä asioissa. Väärinymmärrysten seurauksena syntyy tilanne, jossa isovanhemmat tuntevat lapsensa kiittämättömiksi ja itsensä hyväksikäytetyiksi, ja jossa nuoret vanhemmat kokevat isovanhempien sekaantuvan oikeudettomasti sellaisiin asioihin, jotka eivät heille kuulu (Wilska, 2010).

2.3 Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille itselleen

Rotkirchin ja Fågelin (2010) mukaan isovanhemmuuteen kuuluu vanhemmuutta muistuttava tunneside. Isovanhempi kiintyy lapseen ja huolehtii hänestä kuin vanhempi, mutta eri lailla. Tätä suhdetta kuvataan usein suloiseksi ja helpommaksi verrattuna omiin lapsiin kohdistuviin tunteisiin. Läheisyyttä voi olla paljon, mutta vastuu on rajoitetumpaa (Rotkirch ja Fågel, 2010).

Isovanhemmaksi tulo ja ensimmäisen lapsenlapsen syntymä herättävät monenlaisia tunteita. Lapsenlapsen syntymä tuottaa Oulasmaan (2020) mukaan pääsääntöisesti isovanhemmalle suurta iloa ja antaa uutta virtaa; lapsenlasta on jo saatettu kovasti odottaa. Joskus isovanhemmaksi tulo herättää myös hämmennystä, yllätystä ja huolta. Isovanhemman mielestä vauvan ajoitus on voinut olla liian aikainen tai liian myöhäinen. Isovanhempia saattaa huolettaa vanhemman ikä, parisuhteen tila, toimintakyvyn rajoitteet, kehityksellinen neuropsykiatrinen häiriö (ADHD), päihteet, työttömyys, velat ja muut taloudelliset vaikeudet. Huolta aiheuttaa myös oma terveys ja jaksaminen, erityisesti, jos isovanhemmalla on jo paljon ikää. Lapsenlapsen syntymä voi herättää isovanhemman miettimään omaa ikääntymistään, mikä voi olla rankkaa, jos asenteet ikääntymistä kohtaan ovat kielteisiä. Joskus isovanhemmuus tuottaa myös häpeää, jos sukupolvisuhteet ovat tulehtuneet ja isovanhempi ei jostain syystä saa osallistua lapsenlapsensa elämään (Oulasmaa, 2020).

Tanskasen, Danielsbackan, Coallin ja Jokelan (2019) tutkimuksessa havaittiin, että isovanhempien, erityisesti isoäitien, elämäntyytyväisyys ja merkityksellisyys lisääntyivät ensimmäisen lapsenlapsen syntymän myötä. Danielsbackan ja Tanskasen (2016) suomalaisessa tutkimuksessa isovanhemmuus puolestaan oli yhteydessä isovanhempien kokemaan onnellisuuteen, mutta vain jos isovanhemman osallistuminen oli aktiivista ja runsaskontaktista. Lisäksi onnellisuusvaikutus oli selkeä ainoastaan äidinäitien osalta (Danielsbacka ja

Tanskanen, 2016). Isovanhemmuuteen on toisinaan yhdistetty myös terveyshyötyjä. Esimerkiksi Di Gessan, Glaserin ja Tinkerin (2016) tutkimuksessa lapsenlapsiaan hoitaneet isovanhemmat olivat parempikuntoisia kuin ne isovanhemmat, joiden osallistuminen oli alhaisempaa.

3 HYVÄN ISOVANHEMMUUDEN OSATEKIJÄT

Isovanhemmat toimivat lastensa perheiden parissa hyvin erilaisissa ja yksilöllisissä olosuhteissa, joihin vaikuttaa perheen tilanteen lisäksi isovanhemman oma elämäntilanne ja resurssit. Osa isovanhemmista toimii etäältä käsin, toiset taas lähempää. Jotkut isovanhemmat taas asuvat lastensa perheiden kanssa. Koska isovanhemmalla on yleensä pienempi vastuu lastenhoidosta kuin vanhemmilla, on ymmärrettävää, että isovanhemman rooli koetaan helpommaksi kuin vanhemmuus. Isovanhemman rooli määrittyy useimmiten henkilökohtaisten tunteiden ja kokemuksen pohjalta, ei niinkään kirjoitettujen oppaiden avulla. Juuri omannäköisellä isovanhemmalla saattaa olla suuri merkitys isovanhemmalle. Vanhemmat sallivatkin isovanhemmille usein tiettyä joustoa, ilonpitoa lastenlasten kanssa ja mahdollisuuden toteuttaa omanlaistaan isovanhemmuutta.

Yksilöllisistä eroista johtuen isovanhemmuuden tapoja on monia. Isovanhempien hyvistä aikomuksista huolimatta kaikki isovanhempien toimintatavat eivät kuitenkaan ole samanarvoisesti hyvää tuottavia. Joihinkin isovanhemmuuden toimintatapoihin voi liittyä enemmän ongelmia kuin toisiin. Isovanhemman lapsenlapsille tarjoama makeisilla hemmottelu on tyypillinen esimerkki: se voi olla osapuolille mukavaa ja iloa tuottavaa, mutta rajoittamattomana makeisten syöminen voi alkaa aiheuttaa terveyteen liittyviä ongelmia. Yhä useampi vanhempi haluaa kasvattaa lapsensa hyvin ja hyvään tietoon perustuen. Hyvä tahto ohjaa toki myös isovanhemman osallistumista, mutta jos opitut toimintatavat sukupolvien välillä ovat kovin erilaiset, ristiriitoja saattaa syntyä usein, etenkin, jos ollaan paljon tekemisissä. Myös kasvatuskäsitykset, vaikkapa käsitys sopivista rajoista ja vapauksista, voivat vaihdella suuresti. Isovanhempien joustavuus esimerkiksi valvomisen, media- ja ruutuaikojen sivuuttamisen ja jatkuvien karkkipäivien suhteen on monelle vanhemmalle liikaa (Danielsbacka ym., 2020).

Tässä luvussa käsittelemme tutkielmamme pääkysymystä. Pyrimme selvittämään, millaista on hyvä isovanhemmuus. Ihmisten käsitykset hyvästä isovanhemmuudesta vaihtelevat paljon. Selkeää yleismallia hyvälle isovanhemmalle ei ole. Koemme, että hyvän isovanhemmuuden tarkempi määrittely on tarpeellista ja hyödyllistä: määritelmää voitaisiin käyttää esimerkiksi sukupolvien välisen rakentavan keskustelun pohjana. Tarkastelemme seuraavaksi hyvän isovanhemmuuden kannalta keskeisimpiä tekijöitä: perhekonteksteja, osallistumisen intensiteettiä ja vuorovaikutussuhteiden laatua.

3.1 Isovanhemman tuki haastavissa perhetilanteissa

Hyvä isovanhemmuus riippuu hyvin paljon perhe-elämän kontekstista. Perheet kokevat isovanhemmalta saadun avun sitä hyödyllisemmäksi, mitä enemmän tarjolla oleva apu vastaa perheen tärkeäksi kokemiin tarpeisiin. Perheiden moninaiset avuntarpeet korostuvat erityisesti erilaisissa kriisi- ja pakkotilanteissa.

Coall ja Hertwig (2010) kirjoittavat korkeariskisistä perhekonteksteista, joita ovat esimerkiksi avioerot, yhden vanhemman perheet sekä ne tilanteet, joissa isovanhempi on lapsenlapsensa pääasiallisena huoltajana. Coallin ja Hertwigin mukaan huomattava osa isovanhemmuuden tutkimuksesta kohdentuu erilaisiin korkean riskin tilanteisiin: tällaista tutkimusta on runsaasti ja isovanhemman vaikuttavuus näkyy näissä tilanteissa selvästi. Riskikonteksteihin keskittyvissä tutkimuksissa on kuitenkin se ongelma, että ne vastaavat huonosti kysymykseen siitä, minkälaista hyötyä isovanhemmasta on silloin, kun asiat perheessä hyvin (Coall ja Hertwig, 2010).

Mikä siis on isovanhemman hyöty matalan riskin tilanteissa eli silloin, kun ydinperhe voi hyvin eikä ylimääräisiä stressitekijöitä ole? Nimenomaan matalan riskin tilanteita tarkastelevia tutkimuksia on muutamia. Attar-Schwartz, Tan, Buchanan, Flouri ja Griggs (2009) havaitsivat tutkimuksessaan korrelaation isovanhempien investointien ja nuorten hyvinvoinnin välillä. Coall ja Hertwig (2010) puolestaan tarkastelivat aihetta aiempia tutkimuksia kokoavan kirjallisuuskatsauksen kautta: heidän johtopäätöksensä oli, että matalan riskin perhetilanteissa isovanhempien mitattavissa oleva vaikutus esimerkiksi lapsen kehitykseen ja koulumenestykseen on melko pieni.

Matalan ja korkean riskin perhetilanteet huomioon ottaen isovanhemman vaikutuksen voisi tiivistää seuraavasti: isovanhemmalla on suuri vaikutus silloin, kun ydinperheellä on epävakautta sekä niukat resurssit; vaikutus on huomattavasti pienempi, kun perhe pärjää hyvin, eikä arjessa ole selkeää tyhjiötä, jota isovanhempi voi resursseillaan täyttää.

3.2 Isovanhemmuuden intensiteetti

Tutkimusten perusteella isovanhemman asumismuoto on keskeinen isovanhemmuuden vaikutuksiin liittyvä tekijä. Asumismuodolla tarkoitetaan sitä, asuuko isovanhempi esimerkiksi erillään ydinperheestä vai asuuko isovanhempi samassa taloudessa lapsensa perheen kanssa (eng. *nonresidence - coresidence*). Suomessa suurin osa isovanhemmista asuu omassa

kodissaan, joka on erillään lapsiperheen kodista, mutta ulkomailla, esimerkiksi Italiassa ja Kiinassa, monisukupolvinen yhteisasuminen on huomattavasti yleisempää (Tanskanen, Danielsbacka ja Erola, 2017).

Uskomme, että asumisratkaisujen taustalle kätkeytyy monenlaisia elämäntilanteita. Perheet voivat päätyä yhteisasumisratkaisuihin esimerkiksi silloin, kun vanhemmat tarvitsevat isovanhemman antamaa lastenhoitoapua päivittäin, tai kun isovanhempi itse tarvitsee sukulaistensa apua vanhuuden päivillään. Myös taloudelliset haasteet jommankumman sukupolven kohdalla voivat olla syinä yhteisasumiseen. Yhteiskuntarakenteet, kulttuuri ja perinteet voivat myös osaltaan vahvasti vaikuttaa yhteisasumispäätöksen syntymiseen.

On perusteltua olettaa, että yhteisasuminen lisää isovanhemmuuden intensiivisyyttä, onhan perheen koti myös isovanhemman koti, mistä seuraa se, että isovanhempi viettää huomattavasti enemmän aikaa jälkipolvien kanssa sekä osallistuu ja ottaa vastuuta perheen asioista enemmän kuin perheestä erillään asuva isovanhempi. Näin ollen on todennäköistä, että yhteisasumistilanteita koskevien tutkimusten kautta voidaan tarkastella samalla myös intensiivisen isovanhemmuuden seurauksia – sekä hyvässä että pahassa.

Rotkirchin (2014) mukaan isovanhemman ja lapsenlapsen välinen yhteydenpito on yleensä molemmille hyväksi. Isovanhemmuus tuottaa hyvää kuitenkin vain tiettyyn rajaan asti, ja tämä raja näyttäisi kulkevan päivittäisen lastenhoidon kohdalla. Tällöin isovanhemmuudesta tulee herkästi liian intensiivistä (Rotkirch, 2014). Tästä esimerkkinä Glaserin, Pricen, Riben, Di Gessan ja Tinkerin (2013) tutkimus, jossa tutkittiin isovanhempien asumista ja lastenhoitoa useassa eri Euroopan valtiossa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että intensiivisellä isovanhemmuudella – kun isovanhemmat hoitivat lastenlapsiaan yli kolmekymmentä tuntia viikossa – oli isovanhemman oman terveyden kannalta kielteisempiä seurauksia kuin lastenlasten maltillisemmalla – alle 15 tuntia viikossa –hoitamisella, josta seurasi suotuisampia tuloksia. Lisäksi tehoisovanhemmuuden seurauksena isovanhemmilla oli monenlaisia vaikeuden ja eristyneisyyden kokemuksia (Glaser, Price, Ribe, Di Gessa ja Tinker, 2013).

Smithin ja Charltonin (2020) tutkimuksessa tutkittiin yhteisasumista nuorten näkökulmasta. Hyvänä tuloksena voidaan pitää sitä, että nuoret arvioivat yhteiselon vähentäneen nuoren omaan ikääntymiseen liittyvää ahdistusta. Samassa taloudessa asuvia isovanhempia arvioitiin kuitenkin kielteisemmässä valossa kuin niitä isovanhempia, jotka asuivat perheestä erillään. Näin oli erityisesti silloin, kun isovanhemmalla oli sairauksia (Smith ja Charlton, 2020).

Intensiivisen isovanhemmuuden vaikutuksista kerrotaan myös Fergussonin, Maughanin ja Goldingin (2008) tutkimuksessa, jossa samassa taloudessa asuvan isovanhemman hoiva oli yhteydessä lasten kohonneeseen yliaktiivisuuteen sekä ongelmiin muiden samanikäisten kanssa. Lisäksi tiivis kontakti isovanhemman kanssa on yhdistetty lasten lisääntyneeseen ylipainoon (Tanskanen, 2013) sekä lasten yleisen kehityksen hitauteen (Danielsbacka ym., 2020).

Isovanhemman suuremmat investoinnit ja tiivis kontakti eivät välttämättä ole hyväksi myöskään isovanhemmalle itselleen. Vaikka osallistuminen koetaankin yleensä isovanhemman hyvinvointia lisääväksi tekijäksi, ei osallistuminen kuitenkaan Coallin ja Hertwigin (2011) mukaan lisää isovanhempien omaa hyvinvointia loputtomasti. Heidän mukaansa liian suurella hoitovastuulla voi olla pitkäaikaisia kielteisiä seurauksia esimerkiksi isovanhemman terveydentilaan. Lastenlasten hoidossa isovanhemman onkin tärkeää löytää sellainen hoidollinen tasapaino, jossa investointien höydyt ja kustannukset ovat optimaalisessa suhteessa (Coall ja Hertwig, 2011).

Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan on kuitenkin syytä huomioida, että yhteisasumiseen liittyvät kielteiset korrelaatiot tutkimuksissa eivät välttämättä kerro koko totuutta; usein yhteisasumista ja tiivistä, jopa päivittäistä isovanhemman hoitoapua suosivilla perheillä on jo alkuaan keskivertoa huomattavasti matalampi sosioekonominen asema sekä muita haastavia elämäntilanteita. Kasvanut tarve isovanhemman avulle saattaa kertoa esimerkiksi vanhemman mielenterveysongelmista, päihdeongelmista, pitkäaikaisairaudesta, vanhempien avioerosta, kuolemasta tai muusta haastavasta tilanteesta, jossa vanhempi on pitkiä aikoja poissa kotoa (Danielsbacka ym., 2020). Kaikista todennäköisimmin isovanhemman hoitoapuun turvaudutaan, jos äiti on iältään nuori ja tällä on alhainen koulutus (Fergusson ym., 2008).

Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että yhteisasumisen ja intensiivisen hoivan yhdistelmä on ei-suositeltava ratkaisu. Rotkirchin (2014) mukaan perheen sisäisen kriisiavun tulisi olla satunnaista, lyhytaikaista eikä se tietenkään saisi korvata hyvinvointivaltion tarjoamaa turvaverkkoa. Silti, vaikeassa elämäntilanteessa yhteisasumisratkaisu saattaa olla perheen viimeinen oljenkorsi, niin sanottu pienin paha ja eikä isovanhemman apua kaihdeta, vaikka järjestelyyn sisältyvät riskit olisivat ilmeisiä.

3.3 Sukupolvisuhteen läheisyys

Isovanhempien investoinneilla on kasvua edistäviä että suojelevia vaikutuksia. Hyödyt eivät kuitenkaan selity yksistään investointien määrällä. Coallin & Hertwigin (2011) mukaan isovanhemmuudessa keskeisin vaikuttava tekijä on investointien laatu: isovanhemman ja lapsenlapsen välinen tunneside (emotional relationship) ja erityisesti kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen laatu.

Isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen laatuun vaikuttavia avaintekijöitä ovat välimatka, vanhemman suhde lapseen sekä lapsen ja vanhemman ikä (Dunifon ja Bajracharya, 2012). Joskus myös vanhempi-isovanhempi-suhde muodostuu keskeiseksi tekijäksi: portinvartijoina toimivat vanhemmat määrittävät, keiden kanssa lapsi voi ylipäättään olla kontaktissa (Attar-Schwartz, Tan ja Buchanan, 2009). Nykyaikana myös isovanhemman tietoteknisillä taidoilla on merkitystä isovanhempi-lapsenlapsisuhteen luomisessa (Momtaz, Vidouje, Foroughan, Sahaf ja Laripour, 2018).

Attar-Schwartzin ja muiden (2009) mukaan nuoret kokevat isovanhempansa sitä läheisemmäksi, mitä runsaampaa isovanhemman osallistuminen on, ja mitä parempi suhteen laatu on. Mitä läheisempi suhde isovanhempaan on, sitä enemmän nuoret myös kunnioittavat isovanhempiensa näkemyksiä (Attar-Schwartz ym., 2009). Läheisyyden merkitys on todettu muun muassa eronneita perheitä tutkineessa tutkimuksessa, jossa havaittiin, että läheinen suhde äidinäitiin oli yhteydessä 17–20-vuotiaiden nuorten parempaan psykologiseen sopeutumiskykyyn (Henderson ym., 2009). Läheinen suhde isovanhempaan auttaa lasta sopeutumaan vaikeaan perhetilanteeseen (Rotkirch, 2014).

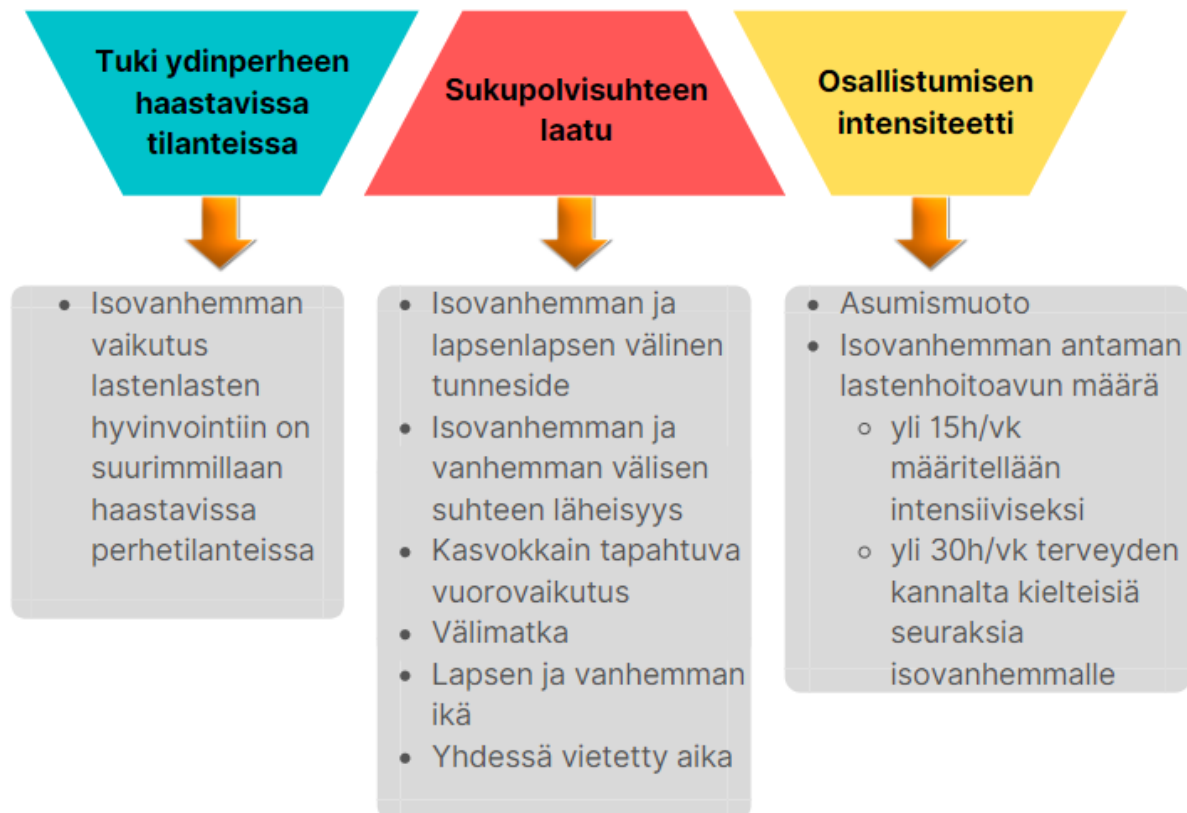
Suhde isovanhemman ja lapsenlapsen välillä ei kuitenkaan muodostu aina läheiseksi. Triadón, Villarin, Solén, Osunan ja Pinazon (2005) kyselytutkimuksen perusteella isovanhemmat ja lastenlapset tulivat yleisesti keskenään hyvin toimeen ja nauttivat keskinäisestä suhteestaan, mutta sukupolvien välisen yhteisen ymmärryksen ja läheisyyden aste ei ollut kovin korkea. Samankaltaisia tuloksia havaittiin myös Smithin ja Charltonin (2020) tutkimuksessa: tiheä yhteydenpito lisäsi nuorten myönteistä suhtautumista isovanhempiinsa, mutta ei yksinään riittänyt takaamaan positiivista tulosta. Tutkimuksen perusteella tehokkaampaa oli keskittyä vuorovaikutuksen laatuun kuin sen määrään.

On havaittu, että äidin puolen isovanhemmat ovat keskimäärin läheisempiä kuin isän puolen isovanhemmat. On myös huomattu, että äidin puolen isovanhemmilla on suurempi positiivinen

vaikutus lapsen emotionaalisiin ja käyttäytymiseen liittyviin ongelmiin (Tanskanen ja Danielsbacka, 2012). Buchananin ja Rotkirchin (2018) mukaan juurikin emotionaalisesti läheinen kontakti on se tekijä, joka eniten suojelee lasta kehityksellisiltä ongelmilta ja myös edistää tämän kognitiivisia ja sosiaalisia kykyjä. Samoilla linjoilla ovat myös Coall ja Hertwig (2010). He arvelevat, että emotionaalinen side on tärkein psykologinen perusta isovanhemman hoivan positiivisten vaikutusten taustalla: vahva tunneside lisää isovanhempien investointeja ja halua pyyteettömään lastenlasten auttamiseen.

3.4 Tulokset

Olemme aiemmissa luvuissa perehtyneet aiempiin isovanhemmuuden määritelmiin sekä esitelleet isovanhemmuuteen liittyviä tekijöitä ja aiheeseen liittyviä tutkimustuloksia. Edellisissä luvuissa olemme myös esitelleet hyvän isovanhemmuuden keskeisimmät osatekijät. Tiivistämme seuraavaksi hyvän isovanhemmuuden osatekijät kuvion muotoon:

Kuvion mukaisesti olemme nostaneet hyvän isovanhemmuuden kannalta keskeisimmiksi tekijöiksi ydinperheelle annettavan tuen, sukupolvisuhteiden laadun sekä osallistumisen intensiteetin. Kyseiset isovanhemmuuden osa-alueet nousevat tutkimastamme kirjallisuudesta. Näiden valittujen osa-alueiden perusteella hyvä isovanhemmuus voidaan määritellä seuraavasti: hyvä isovanhempi 1) on saatavilla ydinperheiden haastavissa elämäntilanteissa (Attar-Schwartz ym., 2009; Coall ja Hertwig, 2010), 2) panostaa yhdessäoloon ja vuorovaikutuksen laatuun (Coall ja Hertwig, 2011; Dunifon ja Bajracharya, 2012; Attar-Schwartz ym., 2009; Henderson ym., 2009; Smith ja Charlton, 2020; Buchanan ja Rotkirch, 2018) sekä 3) pitää huolta sopivasta osallistumisen intensiteetistä (Glaser ym., 2013; Smith ja Charlton, 2020; Fergusson ym., 2008; Tanskanen, 2013; Coall ja Hertwig, 2011).

4 POHDINTA

Kuten aiemmin toimme esille, isovanhemmuus koskettaa monen ihmisen elämää. Isovanhemmuus on kuitenkin samalla myös monimuotoista: isovanhemman rooleissa on sekä universaaleja taipumuksia että kulttuurista vaihtelua. Isovanhemmuuksien eroista huolimatta isovanhemmilla on iso merkitys perheiden taustatukijana, ja tämä merkitys korostuu erityisesti erilaisissa ydinperheen kriisitilanteissa.

Yleisesti hyväksyttyä määritelmää hyvästä isovanhemmuudesta ei ole. Tämän työn tarkoituksena oli selvittää, mitä on isovanhemmuus, mikä merkitys isovanhemmalla on sukupolvisuhteissa ja millaista on hyvä isovanhemmuus. Tavoitteemme oli tarkastella tutkimuskysymyksiä kokonaisvaltaisesti aiemman kirjallisuuden kautta. Ensimmäisessä luvussa vastasimme ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: mitä on isovanhemmuus? Toisessa luvussa vastasimme vastaavasti toiseen tutkimuskysymykseen: mikä merkitys isovanhemmalla on eri sukupolvien näkökulmasta?

Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta huomasimme, että hyvää isovanhemmuutta oli haastava määritellä vahvasti vuorovaikutuksellisen ja monimuotoisen luonteensa takia. Lisäksi törmäsimme uudelleen ja uudelleen kysymykseen: hyvä kenen näkökulmasta? Lapsenlapsen, vanhemman, isovanhemman, yhteiskunnan vai ehkäpä kulttuurin? Työssämme korostuu moninäkökulmaisuus: esittelimme isovanhemmuutta evoluutiotieteiden, sosiaalitieteiden ja yhteiskuntatieteiden näkökulmista, aiheen monisukupolvisuutta unohtamatta. Otimme myös huomioon keskeisimpiä hyvään isovanhemmuuteen ja sukupolvisuhteisiin vaikuttavia tekijöitä. Päädyimme lopulta tutkimaan isovanhemmuuden vaikutuksia lastenlasten, vanhempien sekä isovanhempien omaan hyvinvoinnin kannalta. Lopuksi, tehden yhteenvetoa aiemmista luvuista, loimme tämän tutkielman tärkeimpänä tuloksena määritelmämme hyvästä isovanhemmuudesta: hyvän isovanhemmuuden osatekijät olivat isovanhemman perheelle antama tuki haastavassa tilanteessa, sukupolvisuhteiden laatu sekä osallistumisen intensiteetti.

Hyvää isovanhemmuutta on pohdittu myös muiden toimesta. Seuraavaksi tarkastelemme, miltä tutkimustuloksemme näyttää verrattuna muiden tutkijoiden ja kirjoittajien näkökulmiin.

4.1 Näkökulmia hyvään isovanhemmuuteen

Mansonin (2015) tutkimus valottaa lastenlasten näkökulmaa kysymykseen hyvästä isovanhemmuudesta. Manson keräsi lastenlasten käsityksiä ideaalin isovanhemman

ominaisuuksista. Työnsä lopputuloksena hän rakensi 14-tekijäisen ideaalin isovanhemman asteikon (Ideal Grandparent Scale [IGS]). Lastenlasten näkökulmaa edustavan IGS:n mukaan ideaali isovanhempi on ystävällinen, rakastava, perhekeskeinen, antelias, kiitollinen, kannustava, ymmärtäväinen, luotettava, älykäs, viisas, asioista perillä oleva, hyvä roolimalli, lohduttava, sekä sellainen, joka antaa ohjeita, kun lapsenlapsi niitä tarvitsee. IGS korostaa lastenlasten kokemaa isovanhemman hoivaa, sosiaalisen tuen saatavuutta, emotionaalista läheisyyttä, jaettua perheidentiteettiä sekä välittämisen sanallisia ja sanattomia tekoja (Manson, 2015). Mansonin esittelemä kuva ideaalista isovanhemmasta on mielenkiintoinen. Siinä yhdistyvät sekä isovanhemman ominaisuudet ja luonteenpiirteet että sukupolvien välinen toiminta. Samoja toiminnallisuuden piirteitä – hoiva, tuki, vuorovaikutus ja läheisyys – on läsnä myös omilla tuloksissamme.

Myös Rotkirch (2014) korostaa vuorovaikutuksen tärkeyttä puhuessaan normaalista yhteydenpidosta. Hän kertoo, että normaali yhteydenpito lapsenlapsen ja isovanhemman välillä on aina molemminpuolista hyvää tuottava asia sekä sosiaalisesti että emotionaalisesti. Normaali yhteydenpito ei kuitenkaan ole pelkkää fyysistä yhdessäoloa, vaan aitoa läsnäoloa, läheisyyttä ja kuuntelua (Rotkirch, 2014).

Buchanan ja Rotkirch (2018) tarkastelevat asiaa vanhempi-isovanhempisuhteen näkökulmasta. Myös he tuovat esille tuen saatavuuden ja käsityksen oikeanlaisesta vuorovaikutuksesta. Heidän mukaansa länsimaissa vanhemmat normaalisti odottavat isovanhemmilta saatavilla olemista (*being there*) sekä puuttumattomuutta (*noninterference*). Ensinnäkin, saatavilla tulisi olla erilaisia lapsiperheen hoidollisia ja taloudellisia tarpeita varten. Puuttumattomuuden periaate taas tarkoittaa ei-vähättelevää asennetta lapsenlapsen ja vanhemman suhdetta kohtaan. Isovanhemmat usein tiedostavat edellä mainitut normit, mutta samaan aikaan ne nähdään usein liian passiivisina: vanhempien odotetaan olevan itsenäisiä ja itseohjautuvia, mutta isovanhempien tulee auttaa ja antaa ilman aitoa mahdollisuutta vaikuttaa. Normeista johtuen isovanhemmat usein pelkäävät puuttuvansa liikaa tai olevansa taakkana. Yksinhuoltajatilanteissa puuttuminen on kuitenkin usein tervetullutta: apua ja osallistumista kasvatukseen kaivataan enemmän (Buchanan ja Rotkirch, 2018).

Wilka (2010) pohtii hyvää isovanhemmutta taloudellisesta näkökulmasta. Hänkin korostaa tuen antamista ja kunnossa olevia sukupolvisuhteita. Hänen mukaansa isovanhempien ei tulisi tukea jälkipolvia ensisijassa rahallisin keinoin. Kaikkea ylimääräistä ei tarvitse syyttää jälkikasvun mukavuuksiin. Vaihtoehtona lastenlasten ylenpalttiselle materiaalille

hemmottelulle Wilska ehdottaa tiedon siirtämistä vähemmän yltäkyläisistä ajoista ja taloudellisuuden ja perinteisten säästämisen- ja kierrätystapojen opettamista. Hyvää talouskasvatusta on myös tilin avaaminen lapselle ja rahan kerryttäminen sinne. Kaiken kaikkiaan isovanhemman olisi järkevämpää olla sosiaaliturvan jatke pahoina päivinä kuin ylellisyysmenojen vararahasto. Rahan antamiseen liittyy toinenkin asia, josta isovanhemman tulisi olla tietoinen: tuen vastaanottaminen synnyttää tukea saavassa vanhemmassa aina jonkinasteista riippuvuutta ja velvollisuutta vastavuoroisuuteen avun antajaa kohtaan. Valmiiksi hyvissä ja läheisissä sukupolvisuhteissa tulonsiirrot eivät aiheuta ongelmia. Välien ollessa kunnossa rahasta ei tule vallankäytön välinettä kummallekaan osapuolelle, vaan se on sananmukaisesti ylimääräinen rikkaus henkisten voimavarojen lisänä (Wilska, 2010).

Hyvän isovanhemman toiminnasta on annettu muitakin ohjeita. Rotkirchin (2014) ja Wilskan (2010) ajatuksia yhdistellen ohje isovanhemmille on, että vanhemman sukupolven kannalta on parempi toimia hienotunteisesti ja ottaa huomioon se sosiaalinen ja kulttuurinen maailma, jossa nuoret elävät, kuitenkin uhrautumatta itse loputtomiin. Danielsbacka ja muut (2020) ohjeistavat, ettei isovanhemman pidä ottaa vanhemman roolia. Isovanhempi on parempi isovanhempana, joka ei korvaa vanhempaa, vaan joka pyrkii tukemaan tätä. Tällä tavoin asennoitunut isovanhempi näkee roolinsa kevyempänä: mahdollisuutena tuottaa perheiden arkeen joustavuutta ja iloa (Danielsbacka ym., 2020).

4.2 Tutkimustulosten tulkinnasta

Isovanhemmuuteen liittyvää tutkimusta on nykyään jo varsin paljon. Isovanhemmuuden hyötyjen puolesta puhuvat monet tutkimukset. Isovanhemmuuden tutkimuksessa on kuitenkin omat haasteensa ja siksi kaikkiin tutkimustuloksiin on hyvä suhtautua asianmukaisella kriittisyydellä.

Yksi isovanhemmuuden tutkimuksen haastesta liittyy tutkimuksen runsauteen. Coall ja Hertwig (2011) mukaan eri selitykset isovanhemmuudesta ovat olleet rinnakkaisia, eikä niiden välillä ole juurikaan ollut teoreettista integraatiota. Tarve tieteenaloja yhdistelevälle tutkimukselle on ilmeinen.

Melko usein tutkimuksen haasteena esille nousee tutkimustulosten yleistettävyyden epävarmuus: voiko vieraasta tutkimuskontekstista vetää yleisiä päätelmiä? Tulkintoja tehdessämme oli tärkeä ottaa huomioon tutkimusten erilaiset kontekstit: oli syytä pohtia

tarkkaan, millaisia johtopäätöksiä ja yleistyksiä voimme tehdä sellaisten tutkimusten perusteella, jotka oli tehty vieraisissa kulttuurisissa ja alueellisissa konteksteissa. Esimerkiksi, suomalaisessa ja aasialaisessa isovanhemmuudessa on selkeät normatiiviset eronsa: Aasiassa isovanhemmat asuvat ydinperheiden kanssa huomattavan yleisesti; suomalaisittain yhteisasuminen on suhteellisen harvinaista (Timonen, 2018). Näin ollen isovanhemmuus saatetaan käsittää hyvin erilaisena riippuen siitä, tutkitaanko isovanhemmuutta esimerkiksi länsimaissa vai Aasiassa. Tästä syystä esimerkiksi Aasiassa tehtyjen yhteisasumista käsittelevien tutkimusten perusteella oli syytä tehdä varovaisia päätelmiä isovanhemmuudesta Suomessa, missä sukupolvien yhteisasuminen on huomattavasti harvinaisempaa.

Danielsbackan ja kollegoiden (2020) mukaan yleisenä haastena isovanhemmuuden tutkimuksessa on vaikutussuhteiden selvittäminen. Heidän mukaansa isovanhemmuuden konkreettisten hyötyjen osoittaminen lasten hyvinvoinnin mittareilla ei ole ollut yksiselitteistä. Tutkimuksen parissa on edelleen monia epäselvyyksiä vaikuttavien tekijöiden välisissä syy-seuraussuhteissa. Vaikka viitteitä isovanhemmuuden ja lastenlasten hyvinvoinnin välisestä yhteydestä on löydetty, käytössä olleet mittarit eivät ole pystyneet osoittamaan isovanhempien hyödyllisyyttä varmaksi. Toisaalta, se ei välttämättä ole merkki isovanhempien hyödyttömyydestä, vaan siitä, että konkreettisten hyötyjen mittaaminen nykyisillä mittareilla on hankalaa. Myös tästä syystä pidempiaikaisia seurantatutkimuksia aiheesta tarvitaan lisää (Danielsbacka ym., 2020).

Coall, Hilbrand, Sear ja Hertwig (2018) korostavat katsauksessaan, että vaikka useimmissa isovanhemmuuden vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa on huolellisesti huomioitu erilaisia sekoittavia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi tutkittavien sosioekonominen asema ja vanhempien osallistumisen aste, havaitut tekijöiden väliset yhteydet eivät välttämättä ole puhtaita syy-seuraussuhteita. Tämä kävi ilmi esimerkiksi Tanskasen ja Danielsbackan (2018) tutkimuksessa, jossa tutkittiin isovanhemman investointien ja lapsen kehityksen välisiä yhteyksiä. Aiemmassa vaiheessa yhteyksiä havaittiin, mutta myöhemmin tehdyssä pidemmän aikavälin syy-seuraussuhteiden tarkastelussa selvää yhteyttä ei enää ollut havaittavissa.

Tanskasen ja Danielsbackan (2018) mukaan joskus intuitiivisesti oletetussa syy-seuraussuhteessa onkin kyse tutkittavien asioiden käänteisestä kausaalisuudesta: jos esimerkiksi ajatellaan, että isovanhemman investoinneilla on suotuisia vaikutuksia lapsenlapsen suoriutumiseen, isovanhemman investoinnit ovat tällöin syy ja lapsenlapsen parempi suoriutuminen on edellisestä koituva seuraus. Käänteisen kausaliteetin tapauksessa

totuus voikin olla se, että isovanhemmat investoivatkin enemmän aikaa ja resursseja niille lapsenlapsille, jotka jo entuudestaan pärjäävät paremmin. Kyse ei siis välttämättä olekaan isovanhemman, vaan pikemminkin lapsenlapsen vaikutuksesta (Tanskanen & Danielsbacka, 2018). Asiaa voidaan valottaa myös toisen esimerkin kautta: Hilbrandin, Coallin, Meyerin, Gerstorfin ja Hertwigin (2017) saksalaistutkimuksen mukaan aktiivisella isovanhemmuudella on havaittu olevan yhteys isovanhempien parempaan fyysiseen terveyteen. Yksi mahdollinen tulkinta olisi, että aktiivinen isovanhemmuus tuottaa terveyshyötyjä isovanhemmalle. Kuitenkin, käänteinen kausaliiteetti huomioiden, olisi aivan yhtä mahdollinen myös päinvastainen tulkinta: isovanhemman terveys edistää aktiivista isovanhemmuutta. Kyseisessä tutkimuksessa oikea tulkinta näyttää olevan jälkimmäinen: isovanhemman terveydelliset voimavarat mahdollistavat aktiivisen osallistumisen ja toisaalta voimavarojen vähäisyys estää osallistumasta lastenlasten elämään (Hilbrand, Coall, Meyer, Gerstorf ja Hertwig, 2017).

Tutkimuksellisten tekijöiden välisten yhteyksien löytäminen on tieteellisessä tutkimuksessa tärkeää, mutta tämäkään ei vielä yksinään riitä lopullisten luotettavien johtopäätösten tekemiseen. Jotta tutkittavien tekijöiden välisestä syy-seuraussuhteen eli vaikutusmekanismin suunnasta ja eri ilmiöiden keskeisimmistä vaikuttavista tekijöistä saataisiin varmuutta, on Buchananin ja Rotkirchin (2018) mukaan tärkeää jatkaa vaikutusmekanismeihin liittyvää selvitystyötä sekä kyseiseen tarkoitukseen parhaiten sopivien tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmien kehittämistä.

4.3 Tutkielman rajoitteet ja ehdotukset jatkotutkimukseen

Tämän työn tarkoituksena oli selvittää, mitä on isovanhemmuus, mikä merkitys isovanhemmalla on sukupolvisuhteissa ja millaista on hyvä isovanhemmuus. Tavoitteemme oli tarkastella aihetta kokonaisvaltaisesti aiemman kirjallisuuden kautta, ja työssämme korostuukin moninäkökulmaisuus: esittelimme isovanhemmuutta evoluutiotieteiden, sosiaalitieteiden ja yhteiskuntatieteiden näkökulmista, aiheen monisukupolvisuutta unohtamatta. Otimme myös huomioon keskeisimpiä hyvään isovanhemmuuteen ja sukupolvisuhteisiin vaikuttavia tekijöitä. Tehden yhteenvetoa aiemmista luvuista, loimme tämän tutkielman tärkeimpänä tuloksena määritelmämme hyvästä isovanhemmuudesta: hyvän isovanhemmuuden osatekijät olivat isovanhemman perheelle antama tuki haastavassa tilanteessa, sukupolvisuhteiden laatu sekä osallistumisen intensiteetti.

Hyvän isovanhemmuuden määritelmässämme korostuu länsimainen näkökulma. On kuitenkin syytä huomata, että toisissa kulttuureissa isovanhemmilla saattaa olla erilaisia tehtäviä. Näin ollen on mahdollista, ettei tämän tutkimuksen tuloksia voida yleistää muihin, länsimaisesta isovanhemmuudesta poikkeaviin kulttuurisiin konteksteihin. Työssämme olemme esitelleet isovanhemmuuden osatekijöitä – tukea, sukupolvisuhteiden laatua, osallistumista –, mutta tämä työ ei vastaa kattavasti siihen, miten näitä tekijöitä tulisi edistää parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä kysymyksen käsittely vaatisi oman erillisen jatkotutkimuksensa.

Toinen mahdollinen rajoite, mikä tutkielmaamme liittyy, on se, että emme ole erotelleet isovanhemmuuden määritelmässämme isoäitejä ja isoisiä toisistaan. Isoäitien ja isoisien roolit isovanhempina voivat olla toisistaan poikkeavia. Isoisien roolia isovanhempana on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin isoäitien ja siksi on mahdollista, että myöskään oma määritelmämme ei tavoita riittävästi isoisyiden näkökulmaa. Emme kuitenkaan ole määritelmässämme erottaneet isoäitiyttä ja isoisyyttä toisistaan, sillä mielestämme esittelemämme hyvän isovanhemmuuden osatekijät eivät ole sukupuolisidonnaisia.

Isovanhemmuuteen liittyville jatkotutkimuksille on tarvetta. Mainitsimme jo tarpeen uusille pitkäaikaistutkimuksille, joiden kautta voidaan selvittää isovanhemmuuden vaikutuksiin liittyvien tekijöiden tarkkoja syy-seuraussuhteita. Mainitsimme myös tarpeen tutkia lisää isoisan roolin merkitystä sukupolvisuhteissa.

Olemme tässä työssä keskittyneet isovanhempiin, mutta jatkotutkimuksia ajatellen ilmiötä voitaisiin tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta. Tällä tarkoitamme tutkimusaiheen laajentamista yhteisölliseen kasvatukseen. On olemassa vanha sanonta, että tarvitaan koko kylä kasvattamaan lapset. Sama pääajatus on myös Rotkirchillä (2014) teoksessaan ”Yhdessä – Lapsen kasvatus ei ole yksilölaji”, jossa hän kirjoittaa, että lapsen kasvatukseen osallistuu yleensä monta osapuolta: äiti, isä, uudet äiti- ja isäpuolet, isovanhemmat, sisarukset, serkut, perhetutut sekä vartavasten lasten kasvatukseen palkatut työntekijät. Rotkirchin (2014) mukaan tämän kaltainen yhteisöllinen kasvatus – tai apuvanhemmuus, kuten Watkins (2021) sitä nimittää – on eläinkunnassa harvinaista. Edellä tuodun näkökulman mukaan isovanhempi on vain yksi osa yhteisöllisen kasvatuksen verkostosta. Jatkossa tulisi tutkia, missä määrin isovanhemmuuden hyödyt liittyvät yksinomaan isovanhemmuuteen ja missä määrin puolestaan apuvanhemmuuteen itseensä riippumatta siitä, kuka apuvanhempana toimii.

4.4 Lopuksi

Isovanhemmuus on aihe, josta ei välttämättä puhuta sukupolvisuhteissa kovinkaan paljon. Vaikka tietoa isovanhemmuudesta on kertynyt jo paljon, tutkimustieto ei kuitenkaan välttämättä heti siirry arkielämän käytäntöihin. Käsitys hyvästä isovanhemmuudesta muodostuu edelleen kunkin yksilön subjektiivisten kokemusten pohjalta, ei niinkään tieteellisen tiedon pohjalta. Tällaisessa tilanteessa yksilöiden tulkinnat hyvästä isovanhemmuudesta voivat vaihdella kokemuksemme mukaan paljon. Yksipuolisimmillaan isovanhempi saattaa määritellä isovanhemmuutensa pelkästään tämän omien halujen, tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Tällöin kuitenkin lapsiperheen tarpeet jäävät helposti piiloon. Toisessa tulkinnallisessa ääripäässä puolestaan on Ijäksen (2004) mukaan sellainen isovanhemmuuden ilmentymä, jossa korostuvat ainoastaan lapsiperheen tarpeet. Jälkimmäisessä ongelmana on kuitenkin isovanhemmuuden liian suureksi koettu vaativuus ja kuormittavuus: on oltava aina ja joka tilanteessa valmiina auttamaan ja ottamaan lapsenlapsia hoitoon tai lähtemään liikkeelle nuoren perheen niin pyytäessä (Ijäs, 2004).

Hyvästä isovanhemmuudesta voisi olla hyödyllistä neuvotella koko perheellä. Isovanhemmat uskovat vahvasti voivansa vaikuttaa myönteisesti lapsiperheiden hankaliin tilanteisiin, mutta pelkkä yksipuolinen isovanhempien auttamishalukkuus ei aina johda aitoon auttamiseen. Joskus lapsiperheet saattavat suhtautua kielteisesti tarjottuun apuun ja jopa kieltäytyä siitä. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun perheen vanhemmat kokevat, ettei tarjottu apu todellisuudessa vastaakaan perheen tarpeita. Oma ohjeemme sukupolvisuhteiden kiemuroihin on ratkoa vastaantulevia ongelmia avoimen vuorovaikutuksen kautta: vanhempien tulee ilmaista tarpeitaan suoraan; isovanhemmat voivat puolestaan keskittyä enemmän esimerkiksi aktiiviseen ja läsnäolevaan kuuntelemiseen ja tarkentavien kysymysten esittämiseen. Paremman ymmärryksen seurauksena on helpompaa ottaa huomioon ja hyväksyä perhe-elämän yllättäviä hankaluuksia puolin ja toisin. Näin myös erilaisten ongelmaskenaaroiden ennakoiminen helpottuu. Parhaimmillaan sukupolvet voivat yhdessä miettiä ja jopa sopia ennakoita, minkälaista apua he olisivat valmiita toisilleen tarjoamaan erilaisissa elämäntilanteissa ja avuntarpeissa.

Väitämme, että hyvässä isovanhemmuudessa kyse on lopulta tasapainosta: tasapainosta perheen hyvien ja vaikeiden hetkien välillä, tasapainosta eri sukupolvien tarpeiden välillä ja tasapainosta isovanhemman voimavarojen osalta. Sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa on tärkeää tiedostaa ja hyväksyä eri perhejäsenten toiveet ja erilaiset kokemukset. Kun

perhesuhteet ovat turvalliset, avoimen keskustelun käyminen on helpompaa. Tällainen keskustelu sisältää sekä isovanhemman tarpeiden että jälkipolvien tarpeiden huomioimista. Tällöin myös hyvän isovanhemmuuden aihe voi olla luontevaa nostaa keskustelun aiheeksi sukupolvien välillä. Hyvät perhesuhteet vaativat kuitenkin opettelua ja kärsivällisyyttä, sillä, kuten myös Ijäs (2004) asian muotoilee, jokainen isovanhempi kasvaa ja kypsyy tehtävänsä omalla tavallaan, ja on aikanaan lapsenlapselleen se paras isovanhempi.

5 LÄHTEET

- Arber, S. & Attias-Donfut, C. (2000). *The Myth of Generational Conflict: The Family and State in Ageing Societies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203020784>
- Attar-Schwartz, S. & Buchanan, A. (2018). Grandparenting and adolescent well-being: Evidence from the UK and Israel. *Contemporary social science*, 13(2), 219-231. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1465200>
- Attar-Schwartz, S., Tan, J. & Buchanan, A. (2009). Adolescents' perspectives on relationships with grandparents: The contribution of adolescent, grandparent, and parent–grandparent relationship variables. *Children and youth services review*, 31(9), 1057-1066. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.007>
- Attar-Schwartz, S., Tan, J., Buchanan, A., Flouri, E. & Griggs, J. (2009). Grandparenting and Adolescent Adjustment in Two-Parent Biological, Lone-Parent, and Step-Families. *Journal of family psychology*, 23(1), 67-75. <https://doi.org/10.1037/a0014383>
- Bates, J. S., Taylor, A. C. & Stanfield, M. H. (2018). Variations in grandfathering: Characteristics of involved, passive, and disengaged grandfathers. *Contemporary social science*, 13(2), 187-202. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1433868>
- Beise, J. & Volland, E. (2002). A multilevel event history analysis of the effects of grandmothers on child mortality in a historical German population (Krummhörn, Ostfriesland, 1720-1874). *Demographic research*, 7, 469-498.
- Bengtson, V. L. (1975). Generation and Family Effects in Value Socialization. *American Sociological Review*, 40(3), 358–371.
- Bengtson, V. L., & Robert E. L. Roberts. (1991). Intergenerational Solidarity in Aging Families: An Example of Formal Theory Construction. *Journal of Marriage and Family*, 53(4), 856–870. <https://doi.org/10.2307/352993>
- Berg, V., Lummaa, V., Lahdenperä, M., Rotkirch, A. & Jokela, M. (2014). Personality and long-term reproductive success measured by the number of grandchildren. *Evolution and human behavior*, 35(6), 533-539. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2014.07.006>
- Bishop, D. I., Meyer, B. C., Schmidt, T. M. & Gray, B. R. (2009). Differential Investment Behavior between Grandparents and Grandchildren: The Role of Paternity Uncertainty. *Evolutionary psychology*, 7(1), 66-77. <https://doi.org/10.1177/147470490900700109>
- Botcheva, L. B. & Feldman, S. S. (2004). Grandparents as family stabilizers during economic hardship in Bulgaria. *International journal of psychology*, 39(3), 157-168. <https://doi.org/10.1080/00207590344000321>

- Brugiavini, A., Buia, R. E., Pasini, G., & Zantomio, F. (2013). Long-term care and reciprocity: does helping with grandchildren result in the receipt of more help at older ages. *Active ageing and solidarity between generations in Europe*, 369-378.
<https://doi.org/10.1515/9783110295467.369>
- Buchanan, A. & Rotkirch, A. (2018). Twenty-first century grandparents: Global perspectives on changing roles and consequences. *Contemporary social science*, 13(2), 131-144.
<https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1467034>
- Chapman, S. N., Lahdenperä, M., Pettay, J. E., Lynch, R. F. & Lummaa, V. (2021). Offspring fertility and grandchild survival enhanced by maternal grandmothers in a pre-industrial human society. *Scientific reports*, 11(1), 3652. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-83353-3>
- Coall D., Hilbrand S., Sear R. & Hertwig R. (2018). Interdisciplinary perspectives on grandparental investment: a journey towards causality. *Contemporary Social Science*, 13(2), 159-174, DOI: 10.1080/21582041.2018.1433317
- Coall, D. A. & Hertwig, R. (2010). Grandparental investment: Past, present, and future. *The Behavioral and brain sciences*, 33(1), 1-19. <https://doi.org/10.1017/S0140525X09991105>
- Coall, D. A. & Hertwig, R. (2011). Grandparental Investment: A Relic of the Past or a Resource for the Future? *Current directions in psychological science : a journal of the American Psychological Society*, 20(2), 93-98. <https://doi.org/10.1177/09637214111403269>
- Danielsbacka, M. & Tanskanen, A. O. (2012). Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: An interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European journal of ageing*, 9(4), 329-341.
<https://doi.org/10.1007/s10433-012-0240-x>
- Danielsbacka, M. & Tanskanen, A. O. (2016). The association between grandparental investment and grandparents' happiness in Finland. *Personal relationships*, 23(4), 787-800.
<https://doi.org/10.1111/per.12160>
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A. & Hämäläinen, H. (2020). Sukulaisten auttaminen. Teoksessa M. Danielsbacka, H. Hämäläinen & A. Tanskanen (toim.), *Suomalainen auttaminen: Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä* (s. 31-59). Helsinki: Gaudeamus.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A. & Karisto, A. (2020). Isovanhemmat. Teoksessa M. Danielsbacka, H. Hämäläinen & A. Tanskanen (toim.), *Suomalainen auttaminen: Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä* (s. 135-154). Helsinki: Gaudeamus.

- Danielsbacka, M., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Pelkonen, I., Haavio-Mannila, E., Rotkirch, A., Karisto, A., & Roos, J. P. (2013). Sukupolvien vuorovaikutus: Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Di Gessa, G., Glaser, K. & Tinker, A. (2016). The impact of caring for grandchildren on the health of grandparents in Europe: A lifecourse approach. *Social science & medicine* (1982), 152, 166-175. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.01.041>
- Dunifon, R. & Bajracharya, A. (2012). The Role of Grandparents in the Lives of Youth. *Journal of family issues*, 33(9), 1168-1194. <https://doi.org/10.1177/0192513X12444271>
- Dunifon, R. E., Near, C. E. & Ziol-Guest, K. M. (2018). Backup Parents, Playmates, Friends: Grandparents' Time With Grandchildren. *Journal of marriage and family*, 80(3), 752-767. <https://doi.org/10.1111/jomf.12472>
- Fergusson, E., Maughan, B. & Golding, J. (2008). Which children receive grandparental care and what effect does it have? *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(2), 161-169. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01840.x>
- Friedman, D., Hechter, M. & Kanazawa, S. (1994). A Theory of the Value of Children. *Demography*, 31(3), 375-401. <https://doi.org/10.2307/2061749>
- Glaser, K., Price, D., Ribe, E., di Gessa, G., & Tinker, A. (2013). Grandparenting in Europe: family policy and grandparents' role in providing childcare. London: Grandparents Plus. Haettu osoitteesta <https://kinship.org.uk/report/grandparenting-in-europe-family-policy-and-grandparents-role-in-providing-childcare/>
- Haavio-Mannila, E., Majamaa, K., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Karisto, A., Rotkirch, A. & Roos, J. P. (2009). *Sukupolvien ketju: Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. O. (2021). 'Sandwich generation': Generational transfers towards adult children and elderly parents. *Journal of family studies*, 27(3), 336-355. <https://doi.org/10.1080/13229400.2019.1586562>
- Hamilton, W. (1964). The genetical evolution of social behaviour. I. *Journal of theoretical biology*, 7(1), 1-16. [https://doi.org/10.1016/0022-5193\(64\)90038-4](https://doi.org/10.1016/0022-5193(64)90038-4)
- Henderson, C. E., Hayslip, B., Sanders, L. M. & Loudon, L. (2009). Grandmother—Grandchild Relationship Quality Predicts Psychological Adjustment Among Youth From Divorced Families. *Journal of family issues*, 30(9), 1245-1264. <https://doi.org/10.1177/0192513X09334913>

- Hilbrand, S., Coall, D. A., Meyer, A. H., Gerstorff, D. & Hertwig, R. (2017). A prospective study of associations among helping, health, and longevity. *Social science & medicine* (1982), 187, 109-117. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.06.035>
- Hossain, Z., Eisberg, G. & Shwalb, D. W. (2018). Grandparents' social identities in cultural context. *Contemporary social science*, 13(2), 275-287. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1433315>
- Ijäs, K. (2004). *Isovanhemmat muutosten keskellä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kinnunen, S. (2014). *Isovanhemmuuden aika*. Helsinki: Kirjapaja.
- Lahdenperä, M. (2010). *Evolution of Prolonged Longevity in Humans*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja
- Lahdenperä, M., Lummaa, V., Helle, S., Tremblay, M. & Russell, A. F. (2004). Fitness benefits of prolonged post-reproductive lifespan in women. *Nature* 428, 178–181
- Li, Y., Cui, N., Kok, H. T., Deatrick, J. & Liu, J. (2019). The Relationship Between Parenting Styles Practiced By Grandparents And Children's Emotional And Behavioral Problems. *Journal of child and family studies*, 28(7), 1899-1913. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01415-7>
- Mansson, D. H. (2015). Developing the Ideal Grandparent Scale: Initial Validity and Reliability Tests. *Journal of Intergenerational relationships*, 13(3), 207-226. <https://doi.org/10.1080/15350770.2015.1058212>
- Momtaz, Y. A., Vidouje, M. M., Foroughan, M., Sahaf, R. & Laripour, R. (2018). Grandparents - Grandchildren Relationship in Iran, 2017. *Clinical practice and epidemiology in mental health*, 14(1), 296-303. <https://doi.org/10.2174/1745017901814010296>
- Oulasmaa, M. (2020). *Suukkoja ja säröjä sukupolvisuhteissa: Kirja isovanhemmille*. Väestöliitto.
- Pollet T. V., Nettle, D., Nelissen, M. (2007). Maternal grandmothers do go the extra mile: factoring distance and lineage into differential contact with grandchildren. *Evolutionary Psychology*, 5, 832–843.
- Pöyskö, S., Harju, N. & Kotisaari, M. (2015). *"Hyvinkin tärkeä tuki": Vanhempien kokemuksia isovanhempien tuesta lapsiperheille*. [AMK-opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu].
- Rotkirch, A. (2014). *Yhdessä: Lapsen kasvatusta ei ole yksilölaji*. Helsinki: WSOY.
- Rotkirch, A., Söderling, I. & Fågel, S. (2010). Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.), *Farkkumummoja ja pehmovaareja: Uusia ikkunoita isovanhemmukseen* (s. 5-9). Helsinki: Väestöliitto. VL-Markkinointi.

- Saari, J. 2020. Auttaminen hyvinvointivaltiossa. Teoksessa M. Danielsbacka, H. Hämäläinen & A. Tanskanen (toim.), *Suomalainen auttaminen: Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä* (s. 85-104). Helsinki: Gaudeamus.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.
- Sear, R. & Coall, D. (2011). How Much Does Family Matter? Cooperative Breeding and the Demographic Transition. *Population and development review*, 37(s1), 81-112. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00379.x>
- Sear, R., Mace, R. & McGregor, I. A. (2000). Maternal grandmothers improve nutritional status and survival of children in rural Gambia. *Proceedings of the Royal Society. B, Biological sciences*, 267(1453), 1641-1647. <https://doi.org/10.1098/rspb.2000.1190>
- Smith, B. T. & Charlton, K. (2020). When Grandparents Move In: Consequences of Growing Up With Older Adults. *Social psychology* (Göttingen, Germany), 51(5), 299-308. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000415>
- Smorti, M., Tschiesner, R. & Farneti, A. (2012). Grandparents-Grandchildren Relationship. *Procedia, social and behavioral sciences*, 46, 895-898. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.219>
- Söderling, I. (2010). Suuret ikäluokat läpivalaisussa. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.), *Farkkumummoja ja pehmoaareja: Uusia ikkunoita isovanhemmukseen* (s. 12-22). Helsinki: Väestöliitto. VL-Markkinointi.
- Taipale, V. (2017). *Isoäitikirja* (2., uudistettu laitos.). Helsinki: Into.
- Tan, J. (2018). Do grandparents matter? Intergenerational relationships between the closest grandparents and Malaysian adolescents. *Contemporary social science*, 13(2), 246-260. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1424931>
- Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2012). Beneficial effects of grandparental involvement vary by lineage in the UK. *Personality and individual differences*, 53(8), 985-988. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.07.019>
- Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2018). Multigenerational Effects on Children's Cognitive and Socioemotional Outcomes: A Within-Child Investigation. *Child development*, 89(5), 1856-1870. <https://doi.org/10.1111/cdev.12968>
- Tanskanen, A. O. (2013). The Association between Grandmaternal Investment and Early Years Overweight in the UK. *Evolutionary psychology*, 11(2), 417-425. <https://doi.org/10.1177/147470491301100212>

- Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M. & Erola, J. (2017). Educational test scores among adolescents in three-generational households in 20 countries. *Finnish yearbook of population research*, 51, 3-22. <https://doi.org/10.23979/fypr.59194>
- Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M., Coall, D. A. & Jokela, M. (2019). Transition to Grandparenthood and Subjective Well-Being in Older Europeans: A Within-Person Investigation Using Longitudinal Data. *Evolutionary psychology*, 17(3), 1474704919875948. <https://doi.org/10.1177/1474704919875948>
- Tanskanen, A., Hämäläinen, H. & Danielsbacka, M. (2020). Johdanto: Auttaminen ja vuorovaikutus sukupolvien ketjuissa. Teoksessa M. Danielsbacka, H. Hämäläinen & A. Tanskanen (toim.), *Suomalainen auttaminen: Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä* (s. 15-27). Helsinki: Gaudeamus.
- Thomese, F. & Liefbroer, A. C. (2013). Child Care and Child Births: The Role of Grandparents in the Netherlands. *Journal of marriage and family*, 75(2), 403-421. <https://doi.org/10.1111/jomf.12005>
- Timonen, V. (2018). *Grandparenting practices around the world*. Policy Press
- Triadó, C., Villar, F., Solé, C., Osuna, M. & Pinazo, S. (2005). The Meaning of Grandparenthood: Do Adolescent Grandchildren Perceive the Relationship and Role in the Same Way as Their Grandparents Do? *Journal of Intergenerational relationships*, 3(2), 101-121. https://doi.org/10.1300/J194v03n02_07
- Trivers, R. (1972). Parental investment and sexual selection. Teoksessa B. Campbell (toim.), *Sexual Selection and the Descent of Man 1871-1971*. Chicago: Aldine, 136-179.
- Trivers, R. (1974). Parent-offspring conflict. *American Zoologist*, 14(1), 249-264.
- Watkins, A. (2021). Reevaluating the grandmother hypothesis. *History and philosophy of the life sciences*, 43(3), 103. <https://doi.org/10.1007/s40656-021-00455-x>
- Wild, L. G. (2018). Grandparental involvement and South African adolescents' emotional and behavioural health: A summary of research findings. *Contemporary social science*, 13(2), 232-245. <https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1422536>
- Wilska, T. (2010). Isovanhemmat lapsiperheiden taloudellisena turvana. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.), *Farkkumummoja ja pehmovaareja: Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen* (s. 23-32). Helsinki: Väestöliitto. VL-Markkinointi.
- Yorgason, J. B., Padilla-Walker, L. & Jackson, J. (2011). Nonresidential Grandparents' Emotional and Financial Involvement in Relation to Early Adolescent Grandchild Outcomes. *Journal of research on adolescence*, 21(3), 552-558. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00735.x>